

Lokal energiutredning

2009

Hattfjelldal kommune

SAMMENDRAG	3
INNLEDNING	4
1 BESKRIVELSE AV UTREDNINGSPROSESSEN	5
1.1 LOV OG FORSKRIFT	5
1.2 MÅLSETNING FOR UTREDNINGENE.....	5
1.3 AKTØRER, ROLLER OG ANSVAR	5
1.4 FORMELL PROSESS.....	6
2 FORUTSETNINGER OG METODER	7
2.1 NASJONALE OG REGIONALE MÅLSETNINGER	7
2.1.1 <i>Nasjonalt</i>	7
2.1.2 <i>Regionalt</i>	8
2.2 MILJØMESSIGE OG SAMFUNNSØKONOMISKE VURDERINGER.....	9
2.2.1 <i>Miljømessige vurderinger</i>	9
2.2.2 <i>Samfunnsøkonomiske vurderinger</i>	9
2.3 FORBRUKSDATA	10
2.3.1 <i>Forbruksstatistikk</i>	10
2.3.2 <i>Temperatur og last</i>	10
2.3.3 <i>Prognoser</i>	10
3 GENERELL INFORMASJON OM KOMMUNEN	12
4 BESKRIVELSE AV DAGENS LOKALE ENERGISYSTEM	13
4.1 INFRASTRUKTUR FOR ENERGI.....	13
4.1.1 <i>Elektrisitetsnett</i>	13
4.1.2 <i>Fjernvarmenett</i>	26
4.2 STASJONÆR ENERGIBRUK	27
4.2.1 <i>Energibruk pr. energikilde og forbruksgruppe</i>	27
4.2.2 <i>Historikk for energiforbruk</i>	31
4.2.3 <i>Indikatorer for energibruk i husholdninger</i>	34
4.3 BYGG MED VANNBÅREN VARME	36
4.4 LOKAL ENERGITILGANG	37
4.4.1 <i>Elektrisitetproduksjon</i>	37
4.4.2 <i>Annen energiproduksjon</i>	37
4.4.3 <i>Lokale energiresurser</i>	38
4.5 LOKAL ENERGIBALANSE	40

5 FORVENTET UTVIKLING	42
5.1 UTVIKLING AV INFRASTRUKTUR FOR ENERGI	42
5.1.1 <i>Elektrisitetsnett</i>	42
5.1.2 <i>Fjernvarmenett</i>	42
5.2 PROGNOSE FOR STASJONÆR ENERGIBRUK	43
5.2.1 <i>Større bedrifter</i>	43
5.2.2 <i>Alminnelig forbruk</i>	43
5.3 FREMTIDIG UTBREDELSE AV VANNBÅREN VARME	44
5.4 PLANLAGT ENERGIPRODUKSJON	44
5.4.1 <i>Elektrisitetsproduksjon</i>	44
5.4.2 <i>Produksjon av annen energi</i>	49
6 MULIGE FREMTIDIGE ENERGIKILDER	50
6.1 UTNYTTELSE AV LOKALE ENERGIRESSURSER	50
6.2 MILJØMESSIG OG SAMFUNNSØKONOMISK VURDERING AV AKTUELLE ALTERNATIVER	52
6.2.1 <i>Miljømessig vurdering</i>	52
6.2.2 <i>Samfunnsøkonomisk vurdering</i>	52
6.3 GENERELLE ANBEFALINGER	53
VEDLEGG	54
A) ENERGI BRUK PR. ENERGIKILDE OG FORBRUKSGRUPPE.....	55
B) KOMMUNALE VEDTAK AV BETYDNING FOR DET LOKALE ENERGISYSTEMET	57
C) MILJØMESSIG OG SAMFUNNSØKONOMISK VURDERING AV ULIKE ENERGIKILDER	58
D) ORDLISTE	60
REFERANSER / LITTERATURLISTE	65

Sammendrag

Hattfjelldal kommune ligger på søndre del av Helgeland, og ha et areal på 2 682 km². Folketallet var 1 438 innbyggere pr. 1.1.2009.

Dagens energisystem

Energiforbruket i Hattfjelldal domineres av industribedriften Arbor. For øvrig er kommunen en typisk landbruks- og skogbrukskommune. I 2007 var det totale energiforbruket i kommunen på ca. 62 GWh. Av dette var ca. 27 GWh fra andre kilder enn elektrisitet. Arbor Hattfjelldal står for omtrent halvparten av det totale energiforbruket i Hattfjelldal. For 2008 har vi kun tall for det elektriske forbruket i kommunen, som da var ca. 33 GWh (i 2007 var dette ca. 35 GWh).

Distribusjonsnett i Hattfjelldal er forsynt fra Trofors transformatorstasjon i Grane kommune, og til dels også fra Øvre Røssåga kraftstasjon i Hemnes kommune. Det er dessuten tre mikrokraftverk i kommunen, hvorav to er tilknyttet distribusjonsnett.

Forventet utvikling

Det forventes etablering av et større og flere små kraftverk i kommunen de neste årene. I området rundt Røssvatn kan dette resultere i en del nettutbygging, inkludert på regionalnettsnivå. Dette forventes i såfall å bidra til bedre reserveforsyning til Hattfjelldal.

Mjølkarli koblingsstasjon er planlagt fornyet, men dette utsettes i påvente av planer om kraftutbygging i området.

Mulige framtidige energikilder

I Hattfjelldal kommune er det ingen områder hvor det forventes en større endring i energiforbruket de nærmeste årene. I stedet for å vurdere eventuelle endringer i konkrete områder, har vi presentert en generell vurdering av ulike energikilder som kan bli aktuelle på litt lengre sikt.

Dersom det senere skulle vise seg å bli aktuelt å vurdere utvalgte områder, vil vi komme tilbake til dette i kommende utredninger.

Innledning

HK er som områdekonsesjonær pålagt å utarbeide lokale energiutredninger for de 14 kommunene innenfor eget konsesjonsområde. Disse ble tidligere oppdatert årlig, men fra 2007 oppdateres de bare annet hvert år.

Slike utredninger blir laget for samtlige landets kommuner. Hensikten er å beskrive så vel dagens energisystem som forventet utvikling i årene som kommer. Utredningene skal derved danne et planleggingsgrunnlag som bidrar til en langsiktig, kostnadseffektiv og miljømessig energiforsyning. Arbeidet med utredningene skal også bidra til økt informasjonsflyt og samarbeid mellom sentrale aktører.

Alle landets utredninger gjøres tilgjengelig på NVEs nettsider. HK publiserer dessuten utredningene for sitt område på sine egne nettsider.

Utredningsdokumentet er oppbygd som følger: Det første kapittelet gjør rede for selve utredningsprosessen, mens kapittel 2 beskriver de forutsetninger og metoder som er brukt i arbeidet. Kapittel 3 gir en generell presentasjon av kommunen. I kapittel 4 presenteres energisystemet slik det ser ut i dag, mens kapittel 5 viser forventet utvikling. I begge disse kapitlene behandles infrastruktur, forbruk og produksjon hver for seg. I kapittel 6 er det gitt en beskrivelse av alternative energikilder som kan være aktuelle på lengre sikt.

Bakerst i dokumentet finner man en del vedlegg, inkludert en ordliste. Her finner man også en liste over referanser og støttelitteratur.

1 Beskrivelse av utredningsprosessen

1.1 Lov og forskrift

I henhold til energiloven § 5B-1 plikter alle som har anleggs-, område- og fjernvarmekonsesjon å delta i energiplanlegging. Nærmere bestemmelser om denne plikten er fastsatt av Norges vassdrags- og energidirektorat i forskrift om energiutredninger [1], gjeldende fra 1.1 2003. I henhold til denne forskriften er alle landets områdekonsesjonærer (lokale nettselskaper) pålagt å utarbeide og offentliggjøre en energiutredning for hver kommune i sitt konsesjonsområde. Første versjon ble utarbeidet for året 2004 (ferdigstilt 1. januar 2005), og det ble foretatt årlige oppdateringer de påfølgende tre årene. Utredningene oppdateres nå annet hvert år, og ellers hvis den enkelte kommune krever det.

Områdekonsesjonæren inviterer representanter for kommunen og andre interesserte energiaktører til et utredningsmøte én gang hvert andre år, der agendaen fastsettes i samråd med kommunen.

Forskrifter til energiloven regulerer kun konsesjonærer etter denne loven, og krav kan ikke pålegges andre aktører innen temaet energi, som for eksempel kommuner. Forskriften gir derfor direkte krav kun til konsesjonærer, men forutsetter samtidig at disse søker å involvere andre relevante aktører.

Selskaper med områdekonsesjon for avgrensede bedriftsområder, samt fjernvarmekonsesjonærer, er pålagt å bidra til den ordinære områdekonsesjonærs utredninger gjennom opplysninger om egne anlegg og utviklingsplaner for disse. Slike selskaper er imidlertid ikke pålagt å lage egne utredninger.

1.2 Målsetning for utredningene

Energiutredningene skal presentere relevant informasjon om lokal energiforsyning, stasjonær energibruk og aktuelle alternative energiløsninger. De er ment som et grunnlag for planlegging, både for kommunene, energiprodusenter og næringsliv, samt for områdekonsesjonæren selv. Dette vil kunne bidra til riktige beslutninger i energispørsmål, og dermed en samfunnsmessig rasjonell og miljøvennlig utvikling av energisystemet.

Prosessen med å utarbeide energiutredningene skal dessuten bidra til bedre dialog om lokale energispørsmål mellom nettselskap, kommuner og andre energiaktører.

1.3 Aktører, roller og ansvar

Områdekonsesjonær, kommuner og lokalt næringsliv har alle viktige roller å ivareta i forhold til valg av lokale energiløsninger. Et godt samarbeid er avgjørende for at planlegging skal kunne gjøres i god tid på forhånd, og for at flere prosjekter skal kunne vurderes i sammenheng.

HelgelandsKraft (HK) er som områdekonsesjonær pålagt å utarbeide de lokale utredningene i sitt konsesjonsområde.

1.4 Formell prosess

Arbeidet med den første utgaven i 2004 begynte med at det ble laget en mal i samarbeid med Vefsn kommune. Denne ble lagt til grunn for utredningene i alle kommunene, og er stort sett beholdt siden. Det ble også avtalt kontaktpersoner i hver kommune. Noen av kommunene har byttet kontaktperson senere.

HelgelandsKraft ber om opplysninger fra kommunene via spørreskjema, og gjennom oppfølging pr. telefon og epost ved behov. Her vektlegges kommunens eget energiforbruk og planer som berører energispørsmål. Det spørres også om næringsetablering, husbygging og eventuell energiproduksjon i kommunen. Det avholdes eventuelt arbeidsmøter med kommunene når det er ønske om dette.

Det innhentes også opplysninger fra fjernvarmeselskaper samt bedrifter med begrenset områdekonsesjon.

Utredningsmøtene som avholdes i løpet av hver toårsperiode, blir arrangert gruppevis, med tre eller fire nabokommuner i hver gruppe. Foruten å forenkle arbeidet for HelgelandsKraft, åpner dette også for direkte kontakt kommunene imellom når det gjelder energispørsmål, noe som vil kunne være til gjensidig nytte, f.eks. når det gjelder planlegging og deling på kompetanse og ressurser. Hattfjelldal kommune inngår i en slik gruppe sammen med Vefsn og Grane.

Utredningsdokumenter og referater fra utredningsmøte offentliggjøres på HelgelandsKrafts internettsider (<http://www.helgelandskraft.no/>).

2 Forutsetninger og metoder

2.1 Nasjonale og regionale målsetninger

2.1.1 Nasjonalt

Det er tidligere formulert en del sentrale mål som gjelder utbygging av fornybar energi, og spesielt satsing på bioenergi og fjernvarme. I regjeringens forrige politiske plattform ("Soria Moria I") het det blant annet:

"Regjeringen vil sikre målrettet og koordinert virkemiddelbruk for økt utbygging av bioenergi med inntil 14 TWh innen 2020. Strategien skal være utarbeidet innen februar 2008."

I regjeringens nye politiske plattform ("Soria Moria II", oktober 2009), er blant annet følgende sentrale mål for energi formulert:

- Innføre felles sertifikatmarked med Sverige fra 1/1-2012. Regjeringen vil dessuten fremme en overgangsordning som skal sikre fortsatt utbygging av kraft fram til sertifikatordningen er på plass.
- Utarbeide resultatmål for Enova for støtte rettet mot energieffektivisering, varme og utprøving av umodne teknologier, samt vurdere egne resultatmål for bioenergi.
- Bidra til utvikling og kommersialisering av hydrogen som energibærer.
- Legge til rette for økt utbygging av nettkapasitet mellom landsdelene og til utlandet.
- At utbygging av toveiskommunikasjon mellom nettselskap og forbruker skal gi insentiver til energisparing.
- At nettleien for strøm skal utjevnes over hele landet.
- Lage en handlingsplan for energieffektivisering i bygg.
- Legge til rette for at norsk restavfall til forbrenning i hovedsak forbrennes i Norge.
- At alle nye gasskraftkonsesjoner skal basere seg på rensing og deponering av CO₂ ved oppstart.

Ellers vises det til relevante stortingsmeldinger i referanselista bakerst i dette dokumentet. Når det gjelder miljø er det for øvrig nevnt en del virkemidler på sidene til *Miljøstatus i Norge* [2].

Det foreligger dessuten konkrete planer om å etablere ladestasjoner for ladbare biler (hybrid eller helelektrisk) rundt om i landet. Noen steder er utbyggingen allerede startet, og det er sannsynlig at vi vil få slike stasjoner også på Helgeland innen ganske få år. Dette vil ikke først og fremst gi seg utslag i stort behov for ny kraftproduksjon, da beregninger viser at en elektrifisering av hele bilparken i Norge tilsvarer ca. 5 – 6 % av dagens produksjon. Derimot kan ladestasjonene få stor betydning for utviklingen av elektrisitetsnettet, da det kan bli snakk om forholdsvis store effektuttak. Etter hvert som infrastrukturen kommer på plass vil det antakelig også bli lagt til rette for langtidslading av biler i de enkelte husstander.

2.1.2 Regionalt

Nordland Fylkeskommune arbeider med fylkesdelsplaner for henholdsvis små vannkraftverk [3] og vindkraft [4]. I disse utredes faktorer som landskapsvern, biologisk mangfold, inngrepsfrie områder, fiske, kulturminner, friluftsliv, reiseliv og reindrift. Fylkesdelsplanen for små vannkraftverk omfatter dessuten utredninger av sumvirkninger og nettkapasitet. Det er utarbeidet rapporter for hver delutredning, og disse er tilgjengelige på fylkeskommunens nettsider.

Ellers nevnes opprettelsen av *KlimaHelgeland* [5], et nettverkssamarbeid mellom bedriftene Torghatten Trafikkselskap, Alcoa Mosjøen, HelgelandsKraft, Statskog og Nova Sea. Formålet er nettverksbygging og kompetanseheving innad i bedriftene når det gjelder miljøspørsmål. De utarbeider klimaregnskap som viser CO₂-utslipp og andre klimautslipp i bedriftene, samt tiltak for å redusere disse. Dessuten vil Statskog bidra gjennom å binde opp CO₂ gjennom tilvekst av skog.

I 2008 delte KlimaHelgeland ut tre klimastipender til klasser i den videregående skolen, for prosjekter som skulle øke kunnskap og bevissthet omkring klimaspørsmål. Stipendene gikk til henholdsvis Mosjøen videregående skole – idrettslinja, Mosjøen videregående skole – studiested Marka, samt Polarsirkelen videregående skole – studiested Moheia.

2.2 Miljømessige og samfunnsøkonomiske vurderinger

2.2.1 Miljømessige vurderinger

En miljømessig sammenligning av ulike energikilder vanskeliggjøres ved at miljøkonsekvensene kan være av helt forskjellig karakter, og at det alltid vil ligge subjektive vurderinger til grunn for hvordan disse vektlegges. I tillegg kan lokale forskjeller spille inn.

Vi foretar derfor kun slike sammenligninger for konsekvenser som tilhører samme kategori (f.eks. utslipp fra ulike typer brenslar).

2.2.2 Samfunnsøkonomiske vurderinger

En samfunnsøkonomisk sammenligning av energikilder krever at mange ulike kostnadsfaktorer vurderes, hvorav noen bare har indirekte betydning. For at en slik sammenligning skal kunne bli korrekt, må man egentlig overskue alle konsekvenser, direkte og indirekte, og i tillegg bestemme den riktige kostnaden for hver av disse. Dette er naturligvis ikke mulig i praksis.

Forenklet kan man si at en alternativ energikilde er «samfunnsøkonomisk lønnsom» sammenlignet med elektrisitet dersom produksjons- og driftskostnader for denne energikilden til sammen er lavere enn lokale kraftkostnader [6]. Selv om ingen av disse kostnadene kan bestemmes eksakt, kan man vurdere hvor realistisk dette er.

Det er et viktig poeng at nye boliger eller bedrifter må tilknyttes elektrisitetsnettet uansett hva slags energiløsning som ellers velges. Det betyr at en evt. annen infrastruktur for energi vil komme i tillegg til elektrisitetsnettet. En slik dublering vil likevel kunne være samfunnsøkonomisk lønnsomt i noen tilfeller, men som regel vil lønnsomhet forutsette at elektrisitetsnettet kan dimensjoneres med lavere kapasitet. Dette vil kunne være tilfelle for maksimalbelastning på overføringslinjer eller ved omfattende utbygging med mange lastuttak. Ved «lokal» nettbygging og -utvidelse vil imidlertid valgt varmeløsning sjelden være avgjørende for elektrisitetsnettets dimensjonering, med mindre man også reduserer sikringsstørrelsen i installasjonene.

Alternative varmeløsninger kan imidlertid samlet sett frigi kapasitet i nettet, og dermed føre til reduserte nettinvesteringer over tid. En samfunnsøkonomisk vurdering bør derfor være langsiktig, og den avhenger dermed av gode forbruksprognoser.

I praksis vil økonomien i en energiløsning være avhengig av eventuelle offentlige støtteordninger. Slike ordninger kan bidra til å gjøre en teknologi lønnsom på lengre sikt, og må da betraktes som langsiktige offentlige investeringer. Det vil i såfall kunne være riktig å ta disse med i en samfunnsøkonomisk vurdering. Det samme gjelder f.eks. avgifter som er ment å representere en prising av reelle miljøkostnader [7,8].

Vi har antydnet generelle produksjonskostnader pr. energikilde i tabell C.1 i vedlegg C. Her har vi også angitt hvor mye energi som antas å være tilgjengelig (på landsbasis) til de oppgitte produksjonskostnadene (NB: tallene er fra 2004, og kan ha endret seg noe senere).

2.3 Forbruksdata

2.3.1 Forbruksstatistikk

Energiforbruk hos den kraftkrevende industrien er hentet fra industrien selv. Elektrisk forbruk for øvrig er hentet fra HelgelandsKrafts egen database over nettkunder. Forbruk av andre typer energi er hentet fra SSBs statistikker (sist oppdaterte tall: 2007). Der vi har hatt tilgjengelig forbruk av annen energi hos enkeltbedrifter har vi forsøkt å korrigere for dette.

SSBs tall bygger på en kombinasjon av opplysninger om faktisk energibruk i kommunene og på beregninger med utgangspunkt i nasjonale totaltall. Det vil derfor være noe usikkerhet både i nivå- og endringstallene for den enkelte kommune [9]. NB: det er kun *stasjonær* energibruk som presenteres, dvs. transportmidler er ikke med.

Tall fra SSB er presentert for årene 2000 – 2007. Elektrisk forbruk er presentert for 2001 og perioden 2003 – 2008 (tall mangler for 2000 og 2002).

2.3.2 Temperatur og last

Når man vurderer utvikling i energiforbruk er det ønskelig å *temperaturkorrigere* tallene, dvs. at man forsøker å kompensere for den forbruksvariasjonen fra år til år som skyldes variasjoner i temperatur. Hensikten er å få mest mulig sammenlignbare tall for ulike år, slik at man lettere kan se eventuelle tendenser i forbruksutviklingen.

I tidligere utgaver av energiutredningene på Helgeland har det ikke vært foretatt noen temperaturkorrigering, bl.a.på grunn av mangelfulle temperaturdata.

I denne utgaven er imidlertid forbruket tempereturrkorrigert med utgangspunkt i graddagstall oppgitt hos Enova [10]. Metoden er nærmere beskrevet på Enovas nettsider.

Vær oppmerksom på at energiforbruket i industrien er svært lite følsomt for temperaturvariasjoner. Det er først og fremst for alminnelig husholdning, og til en viss grad varehandel og tjenesteyting, at forbruket varierer med temperaturen. Dette er det altså nå forsøkt tatt hensyn til, slik at forbruksvariasjoner fra år til år dermed skal avspeile reelle endringer, uavhengig av temperaturvariasjon.

2.3.3 Prognoser

Energiforbruk er gitt ved befolkningsutviklingen – delvis direkte, og delvis ved at næringsetablering også er en funksjon av befolkningsutviklingen. Tilsvarende kan næringsetablering gi økt tilflytting, og dermed økt energiforbruk. Det er dermed vanskelig å anslå fremtidig utvikling i energiforbruket – spesielt dersom det er flere store næringsaktører i kommunen.

Der det er utarbeidet detaljerte prognoser i kommunenes egne planer, tas utgangspunkt i disse, eventuelt med kommentarer og forslag til justeringer. For øvrig legges SSBs MMMM-prognose for befolkningsutvikling til grunn (*MMMM: middels nasjonal vekst, middels fruktbarhet, middels levealder og middels netto innvandring*).

I energiutredningen har vi valgt følgende forenklete metodikk:

- Vi forutsetter at energiforbruk utenom industri varierer direkte proporsjonalt med folketallet, noe som selvsagt er en forenkling.
- For en del større bedrifter har vi lagt til grunn deres egne prognoser og planer. Vi har først og fremst forsøkt å kartlegge bedrifter med vesentlig energiforbruk (elektrisk eller annet), eller hvor det kan forventes vesentlige endringer i forbruk eller energikilder.
- Prognosene skiller ikke mellom ulike energikilder, dvs. de gjelder energiforbruk generelt. Der det er grunnlag for dette, forsøker vi likevel å gi en vurdering av hvordan den innbyrdes fordelingen mellom de ulike energiformene kan tenkes å utvikle seg.

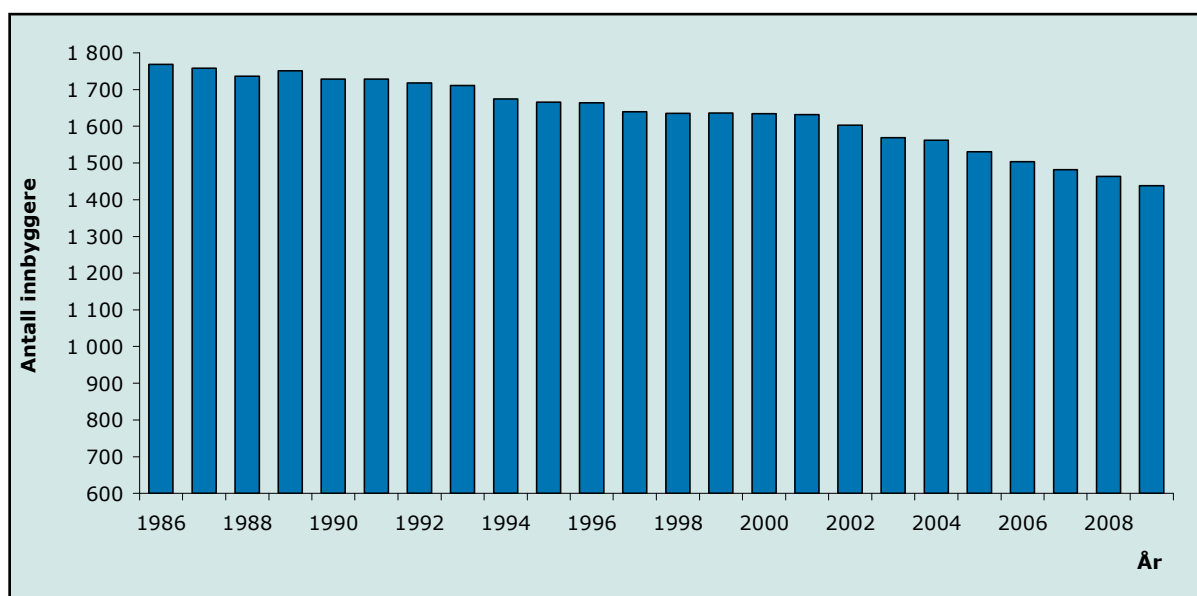

3 Generell informasjon om kommunen

Hattfjelldal kommune er en innlandskommune som ligger sørøst i Nordland fylke, med grense mot Sverige og Nord-Trøndelag. Nabokommuner i Nordland er Hemnes, Vefsn og Grane. Kommunen har et samlet areal på 2 682 km², og innbyggertallet var 1 438 pr. 1.1.2009. Kommunesenteret er tettstedet Hattfjelldal. Kommunen har et utpreget innlandsklima, med lave vintertemperaturer.

Viktige næringer er industri, skogbruk, landbruk, landbasert fiskeoppdrett, samt handel og offentlig virksomhet. Norges eldste sponplatefabrikk, Arbor-Hattfjelldal AS, er den største bedriften i kommunen. Avstanden til nærmeste by, Mosjøen i Vefsn kommune, er 78 km. Det er 36 km til jernbane og E6, på Trofors i Grane kommune.

Kommunen byr på rike muligheter når det gjelder friluftsliv og har også ulike kulturelle tilbud.

Figur 3.1: Befolkningsutvikling i Hattfjelldal, 1986 – 2009 (Kilde: SSB)

Hattfjelldal kommunes informasjon på internett: <http://www.Hattfjelldal.kommune.no/>

4 Beskrivelse av dagens lokale energisystem

Det tidligste kraftnettet på Helgeland besto av adskilte lokale nett som overførte og fordelte elektrisk energi fra mange mindre kommunale og private kraftverk (aggregat-, vind- og vannkraftverk). I Hattfjelldal var det i drift flere små vannkraftverk fra midten av 40-tallet. Det var dessuten et vindkraftverk i Granlien i første halvdel av 50-tallet.

Foruten den varmeproduksjonen som foregår i enkeltbygninger (ved, olje, etc), består dagens energisystem i Hattfjelldal kommune utelukkende av elektrisitetsnett (høyspent og lavspent distribusjonsnett), og den eneste elektriske produksjonen i kommunen kommer fra to mikrokraftverk. Det er imidlertid planer om en del kraftutbygging i kommunen.

Hjørnesteinsbedriften Arbor Hattfjelldal står for ca. 35 % av det elektriske forbruket i kommunen, og omtrent halvparten av det totale. Mesteparten av næringslivet og befolkningen er konsentrert i og rundt Hattfjelldal tettsted.

I dette kapittelet presenteres dagens energisystem i kommunen, inndelt etter henholdsvis infrastruktur, energibruk og -tilgang. Det gis også en oversikt over energibalansen i kommunen.

4.1 Infrastruktur for energi

4.1.1 Elektrisitetsnett

Generelt

Elektrisitetsnettet kan deles inn i tre nivåer: sentralnett (landsdekkende hovedlinjer), regionalnett (hovedlinjene i regionen) og distribusjonsnett (lokalt nett). Se *ordliste* i vedlegg for nærmere forklaring.

Distribusjonsnettet deles igjen inn i henholdsvis høyspent- og lavspentnett. I denne utredningen er det hovedsakelig sett på distribusjonsnett, og først og fremst høyspent distribusjonsnett.

Høyspente kraftledninger, med spenning over 1000 V (1 kV), kan ikke bygges og drives uten konsesjon. Norge er delt inn i områder hvor kun én netteier i hvert slikt område er såkalt *områdekonsesjonær*. Denne kan innenfor rammen av en *områdekonsesjon* bygge og drive elektriske anlegg for fordeling av elektrisk energi med spenninger til og med 22 kV. Dette vil si at NVE har tildelt netteieren retten til selv å foreta saksbehandlingen ved bygging og drift av disse anleggene. Områdekonsesjonen gjelder bare for kraftledninger som *distribuerer* elektrisk energi, ikke for kraftledninger som går fra et kraftverk og frem til et tilknytningspunkt i nettet (såkalt *produksjonsanlegg*).

For høyspente kraftledninger som ikke kan bygges og drives innenfor rammen av en områdekonsesjon (dvs. overføringsanlegg med spenning over 22 kV, samt produksjonsanlegg), må man søke NVE om egen anleggskonsesjon i hvert tilfelle.

Distribusjon av elektrisitet i Hattfjelldal kommune

Det meste av distribusjonssnettet i Hattfjelldal kommune er forsynt via Mjølkarli koblingsstasjon. Denne er igjen forsynt fra Trofors transformatorstasjon, som er tilkoblet sentralnettet. Linjenettet på vestsida av Røssvatnet forsynes imidlertid normalt fra Øvre Røssåga kraftstasjon i Hemnes kommune.

Høyspent distribusjonsnett

I sentrum av Hattfjelldal og i boligfelter består det høyspente distribusjonsnettet stort sett av kabel. Utenfor tettbebygde strøk består det i all hovedsak av luftnett. Et oversiktskart er vist i figur 4.1.

Lavspent distribusjonsnett

Det lavspente distribusjonsnettet består også av både kabel- og luftnett, avhengig av byggeår og beliggenhet. I tettbebyggelse og boligfelt består nyere lavspentnett av kabel. For nyere anlegg er spenningen normalt 400 V, mens den for øvrig er 230 V. I 400 V-anlegg er kundens anlegg tilkoblet mellom fase og nøytralleder, slik at spenningen hos denne uansett blir 230 V. På enkelte linjestrekninger benyttes 1000 V for å minske overføringstap og spenningsfall, men kundene er ikke direkte tilknyttet dette spenningsnivået (se neste avsnitt).

Fordelingstransformatorer

Transformering fra høyspent til lavspent foregår i såkalte *fordelingstransformatorer*. Disse er vanligvis plassert enten åpent i master eller innebygd i kiosker. De kan imidlertid også være montert inne i vanlige bygninger.

Endringer i høyspent distribusjonsnett

Siden forrige utgave av energiutredningene er det opprettet strømforsyning til ny flerbrukshall. Dessuten har småkraftverk ved *Arctic Charr* blitt tilknyttet nettet (se kap. 4.4.1).

For øvrig foregår det en del ombygging av fordelingstransformatorer, der de som i dag er plassert i mast plasseres i kiosk på bakken. Dette som følge av nye forskriftskrav. Det er dessuten foretatt noe utskiftninger av komponenter i luftnett, med utgangspunkt i årlig tilstandskontroll.

Forsyningssikkerhet og nettkapasitet

Det går to linjer fra Trofors til Hattfjelldal. Den ene brukes til lokal forsyning på strekningen mellom de to stedene, mens den andre er en ren overføringslinje til Hattfjelldal. Ved en evt. feil på overføringslinja har ikke den andre linja stor nok kapasitet til å fungere som fullgod reserve i tunglastperioder. Man kan også bruke forbindelsen fra Øvre Røssåga som reserve, men den har heller ikke tilstrekkelig kapasitet i tunglast.

Dersom man får utfall i Trofors transformatorstasjon, må hele Hattfjelldal forsynes fra Øvre Røssåga. Dette er bare mulig dersom produksjonen ved Arbor stoppes. Da Arbor utgjør en vesentlig andel av lasten i Hattfjelldal kommune, er det først og fremst driften her som er bestemmende for den totale lasten i kommunen, og ikke så mye årstidsvariasjoner.

Selve distribusjonsnettet innenfor kommunen er imidlertid tilstrekkelig dimensjonert etter lasten, uten flaskehalsar av betydning. De to linjene fra Mjølkarli koblingsstasjon mot Hattfjelldal sentrum danner en ring via kabelnettet i sentrum, og gir dermed mulighet for reserveforsyning ved lokale feil. Tilsvarende mulighet for reserveforsyning finnes i linjennettet på vestsida av Røssvatnet, som normalt forsynes fra Øvre Røssåga kraftstasjon, da det også er mulig å forsyne dette nettet fra Mjølkarli koblingsstasjon. Se fig. 4.1.

Nye planer om små vannkraftverk vil kunne kreve forsterkningar i distribusjonsnettet, avhengig av hvor disse blir lokalisert.

Viktig last

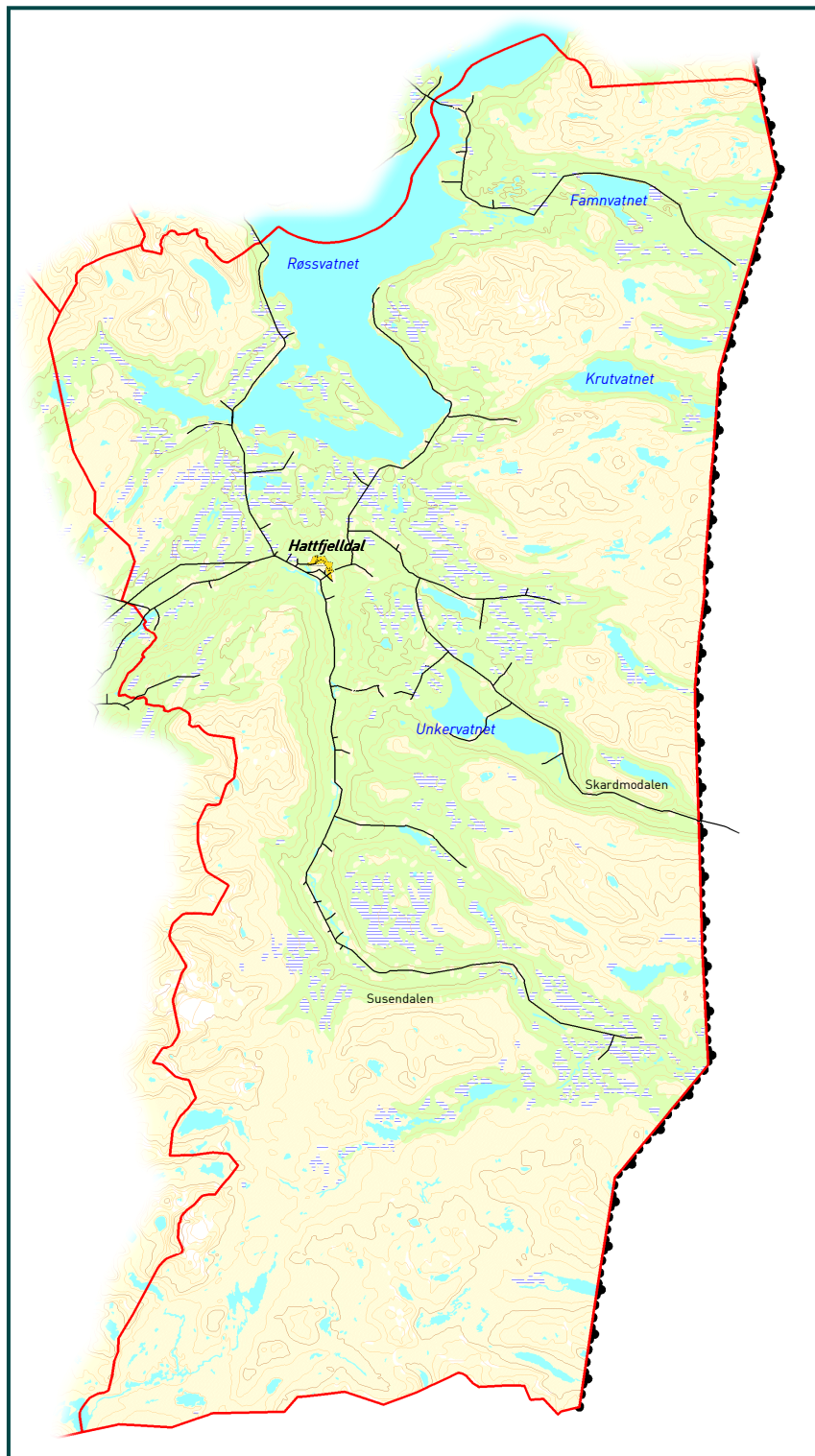
Med «viktig last» forstår vi først og fremst last der et avbrudd kan medføre fare for liv og helse, eller spesielt store kostnader. Viktig last omfatter også last av spesiell samfunnsmessig betydning, så som infrastruktur (flyplasser, jernbane), etc.

Viktig last i Hattfjelldal omfatter dermed først og fremst:

- Sykehjem / bo- og servicesenter
- Arbor-Hattfjelldal AS

Disse kundene er tilknyttet distribusjonsnett med mulighet for reserveforsyning, men Arbor-Hattfjelldal er tilknyttet via en kabelavgreining.

Figur 4.1: Hattfjelldal kommune med høyspent distribusjonsnett

Nettilstand

Nettselskapene er pålagt å befare elektrisitetsnettet årlig, for å avdekke kritiske feil og mangler, samt vurdere den generelle tilstanden. I tillegg har nettselskapene selv behov for en objektiv, kvantitativ og detaljert oversikt over tilstanden i nettet, slik at vedlikeholdstiltak kan konsentreres om de nettdelene hvor behovet er størst, og til mest mulig riktig tidspunkt.

I perioden 2001 – 2002 innførte HelgelandsKraft et egenutviklet system for tilstandskontroll av luftlinjene i det høyspente distribusjonsnettet. I dette systemet blir alle komponenter i nettet vurdert på en skala fra 1 (dårligst) til 5 (best), etter forhåndsdefinerte kriterier.

Kontrollen danner grunnlag for følgende tiltaksplan:

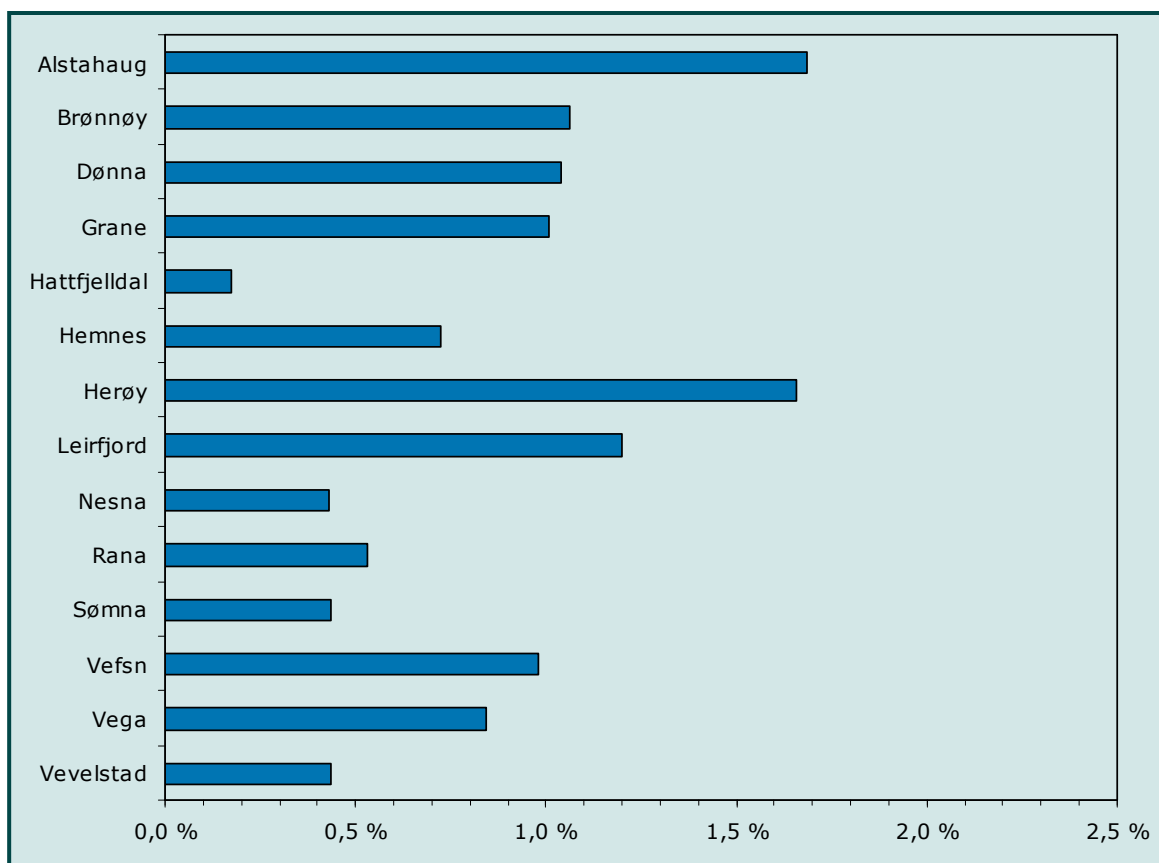
- Kritiske feil og forhold som utgjør en fare for helse, miljø og sikkerhet, defineres som *strakstiltak*. Disse utbedres altså fortløpende, etter hvert som de oppdages.
- Andre komponenter med dårlig tilstand (poengverdi 1 eller 2, samt enkelte andre tilfeller) blir skiftet etter en prioritert plan, der de viktigste delene av nettet tas først.
- For øvrige komponenter foretas normalt ingen spesielle tiltak.

Tilstandskontrollen gjentas for hele nettet (der ulike former for befaring og kontroll rulleres mellom de ulike nettdelene, etter en fast syklus). For hver ny kontroll foretas evt. nødvendige strakstiltak, og komponenter med poeng 1 eller 2 legges inn i utskiftingsplanen, osv.

Figur 4.2 viser prosentandelen komponenter som hadde poeng 1 eller 2 i 2006, i hver kommune. Denne statistikken vil ikke bli oppdatert for hver oppdatering av de lokale energiutredningene.

Grovt sett er nett på ytre strøk utsatt for en større klimabelastning (salt, korrosjon, vind) enn nett på indre strøk. Man må derfor forvente at tilstanden reduseres noe raskere på ytre strøk. Tilstandskontroll har bekreftet regionale forskjeller i overensstemmelse med dette, og det har derfor blitt utført mest utskifting i ytre strøk. Som figur 4.2 viser var det i 2006 en svært lav andel komponenter med dårlig tilstand i alle kommuner, selv om det ennå var en del forskjeller kommunene imellom. Dette skyldes delvis at det ennå gjensto noe på den opprinnelige tiltaksplanen, og delvis at noen av kommunene har mye nytt nett, noe som gir spesielt lave tall. Man skal også være oppmerksom på at prosentandelen i små kommuner med lite nett vil slå sterkt ut når tilstanden endres for bare et beskjedent *antall* komponenter.

Figur 4.2: Prosentandel komponenter med tilstandspoeng 1 eller 2 (av maks. 5) i 2006

Det finnes ingen god oversikt over alder på linjenettet på Helgeland. Dokumentasjonen er mangelfull for både opprinnelig byggeår og tidspunkt for renovasjoner. Dessuten har vedlikeholdet i økende grad blitt utført som enkeltutskiftings basert på tilstandskontroll, noe som gjør at linjestrekninger vil være sammensatt av komponenter med forskjellig alder.

Med utgangspunkt i årstallsmerking på stolper har vi imidlertid estimert en fordeling for byggeår for luftlinjer i høyspent fordelingsnett. Tabell 4.1 viser denne sammen med aldersfordelingen for kabler i høyspent fordelingsnett.

Tabell 4.1: Aldersfordeling for luftlinjer og kabler, høyspent fordelingsnett

Årsklasse	Luftlinjer	Kabler
Før 1950	ca. 0 %	ca. 0 %
1950 - 1959	ca. 35 %	ca. 10 %
1960 - 1969	ca. 50 %	ca. 10 %
1970 - 1979	ca. 10 %	ca. 10 %
1980 - 1989	ca. 5 %	ca. 20 %
1990 - 1999	ca. 0 %	ca. 25 %
2000 - 2009	ca. 0 %	ca. 25 %

Feil og avbrudd i nettet

Nettselskapene har plikt til å rapportere inn statistikk til myndighetene (NVE) over feil og avbrudd i nettet. HK har også laget slik statistikk til intern bruk. Den interne statistikken blir vanligvis utarbeidet pr. forsynende stasjon; i forbindelse med de lokale energiutredningene er det i stedet fokusert på *kommunevise* oversikter.

Det er mulig å utarbeide forskjellige typer avbruddsstatistikker, avhengig av hva man ønsker å fokusere på. I enkelte sammenhenger kan *årsak* eller *anleggsdel med feil* være interessant, i andre sammenhenger *antall feil pr km. nett*. For mange nettkunder kan det være mest interessant å vite *antall avbrudd* og *varigheten av avbrudd*. Som for forrige utgave av energiutredningen fokuserer årets utredning på disse to siste parametrene.

Nettselskapene plikter å rapportere avbruddsdata pr. såkalt *rapporteringspunkt*, som er definert som *lavspenningssiden av fordelingstransformator* (transformering fra høyspent til lavspent), samt (i relativt få tilfeller på Helgeland) *høyspenningsspunkt med levering direkte til sluttbruker*. Det foreligger ikke samme krav til registrering av avbrudd som skyldes feil i lavspentnettet, og slike avbrudd er ikke med i de følgende oversiktene med mindre de har medført avbrudd i høyspentnettet. De følgende statistikkene viser *gjennomsnittlig antall avbrudd pr. rapporteringspunkt* (pr. kommune pr. år) og *gjennomsnittlig total varighet av avbrudd pr. rapporteringspunkt* (pr. kommune pr. år).

Statistikkene er delt inn i henholdsvis *varslede* avbrudd (dvs. planlagt arbeid i nettet) og *ikke-varslede* avbrudd (stort sett driftsforstyrrelser) for hver av kommunene på Helgeland, for årene 2007 og 2008 (se figur 4.3 - 4.10). Videre er statistikkene inndelt i hhv. *langvarige* avbrudd (lengre enn 3 minutter) og *kortvarige* avbrudd (kortere eller lik tre minutter) i hht. NVEs krav.

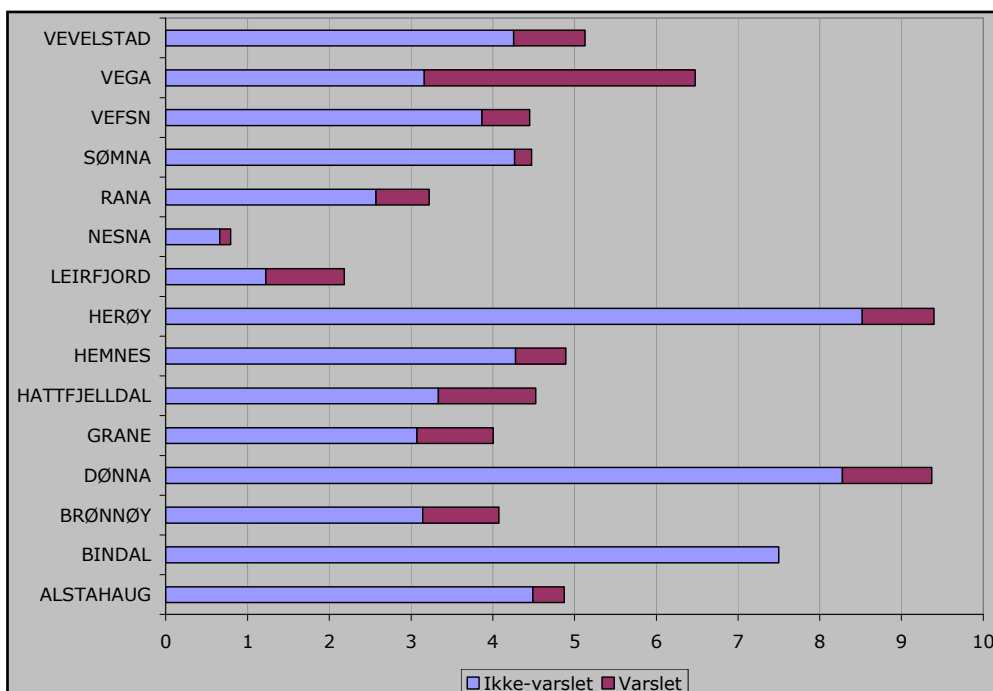
Dermed vises det altså 8 ulike statistikker, skjematisk inndelt som i tabell 4.2:

Tabell 4.2: Oversikt over avbruddsstatistikkene

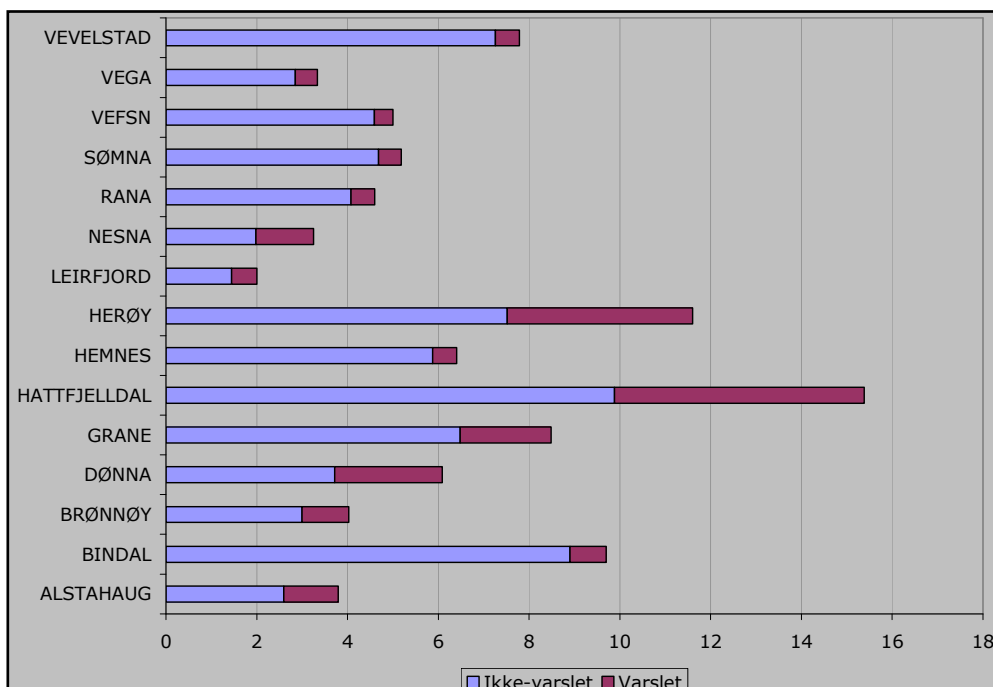
År	Langvarige avbrudd		Kortvarige avbrudd	
	Gj.snittlig. antall pr. rapp.pkt.	Gj.snittlig total varighet pr. rapp.pkt.	Gj.snittlig. antall pr. rapp.pkt.	Gj.snittlig total varighet pr. rapp.pkt.
2007	(varslet/ikke- varslet)	(varslet/ikke- varslet)	(varslet/ikke- varslet)	(varslet/ikke- varslet)
2008	(varslet/ikke- varslet)	(varslet/ikke- varslet)	(varslet/ikke- varslet)	(varslet/ikke- varslet)

Tallene er fremkommet ved at antall avbrudd er talt opp for hvert rapporteringspunkt, og så er det beregnet et gjennomsnitt av disse tallene innenfor hver kommune. Videre er total avbruddsvarighet for hvert rapporteringspunkt summert, og så er det beregnet et gjennomsnitt av *disse* tallene innenfor hver kommune.

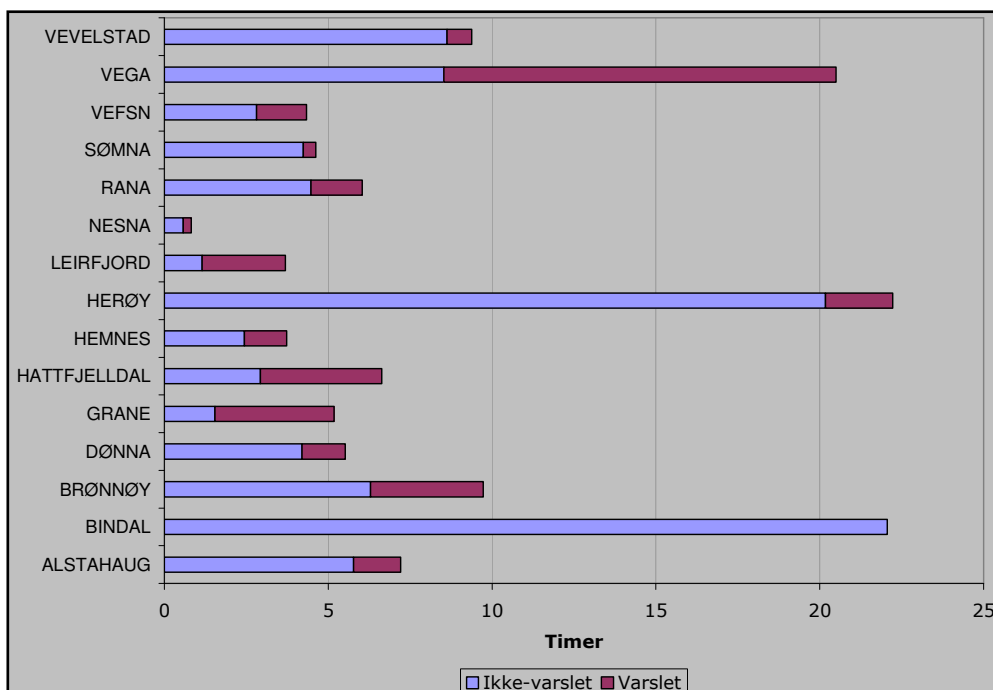

Figur 4.3: Gjennomsnittlig antall langvarige avbrudd (> 3 min) pr. rapporteringspunkt i 2007 (varslede og ikke-varslede). Sammenligningsverdier (gj.snitt): Norge 2,9 - Nordland 4,2 - Helgeland 4,42

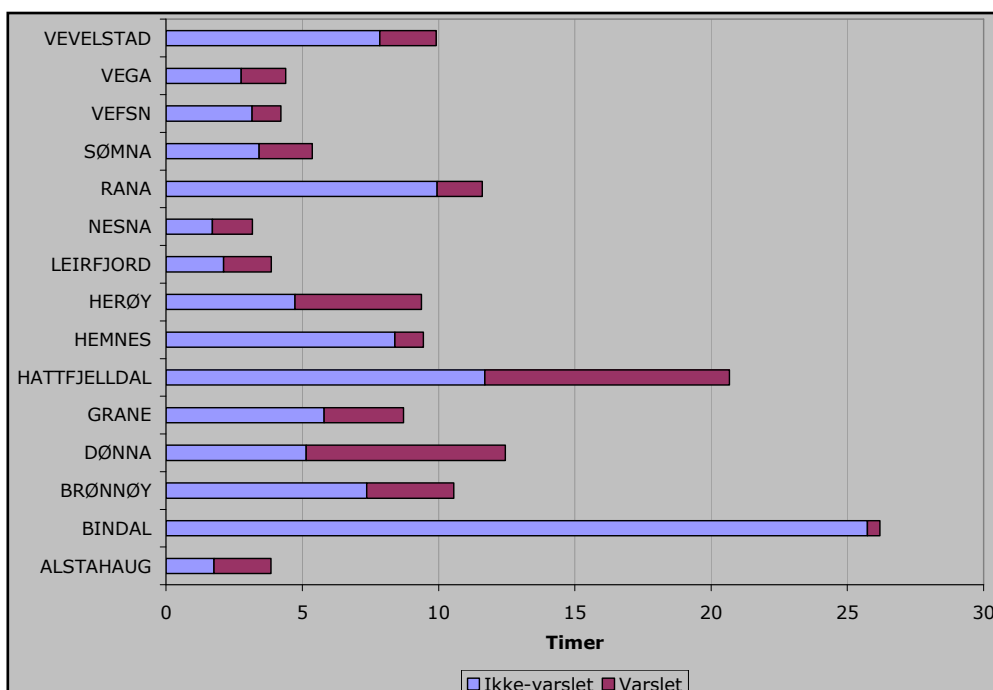

Figur 4.4: Gjennomsnittlig antall langvarige avbrudd (> 3 min) pr. rapporteringspunkt i 2008 (varslede og ikke-varslede). Sammenligningsverdier (gj.snitt): Norge 3,02 - Nordland 5,07 - Helgeland 5,73

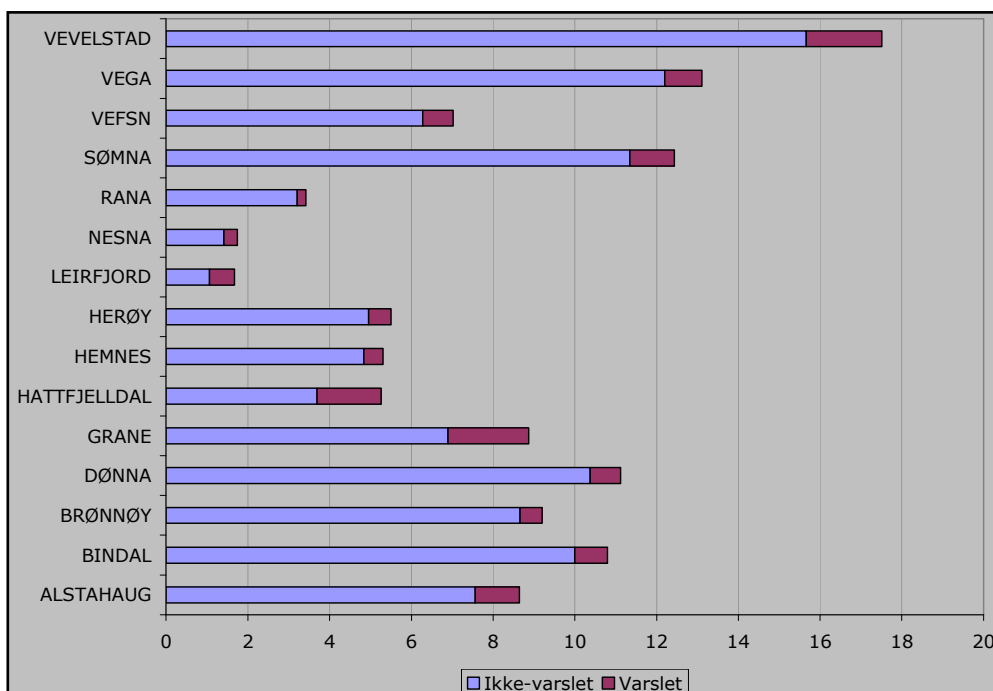

Figur 4.5: Gjennomsnittlig total avbruddsvarighet for langvarige avbrudd (> 3 min) pr. rapporterings-punkt i 2007 (varslede og ikke-varslede avbrudd). Sammenligningsverdier (gj.snitt, timer): Norge 3,8 - Nordland 7,9 - Helgeland 6,66

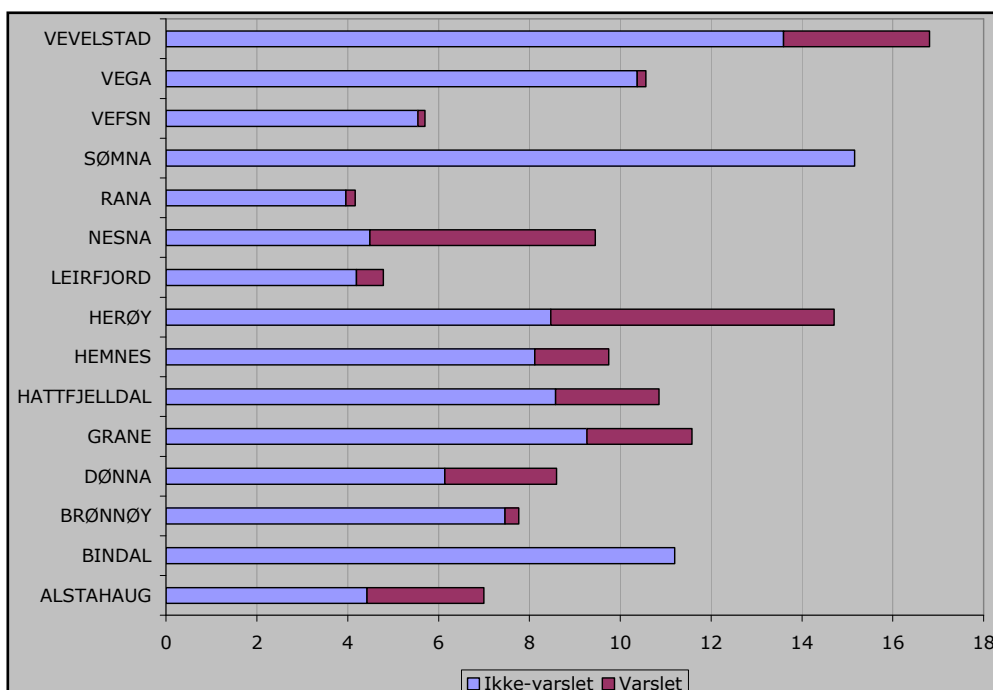

Figur 4.6: Gjennomsnittlig total avbruddsvarighet for langvarige avbrudd (> 3 min) pr. rapporteringspunkt i 2008 (varslede og ikke-varslede avbrudd). Sammenligningsverdier (gj.snitt, timer): Norge 3,88 - Nordland 7,54 - Helgeland 8,76

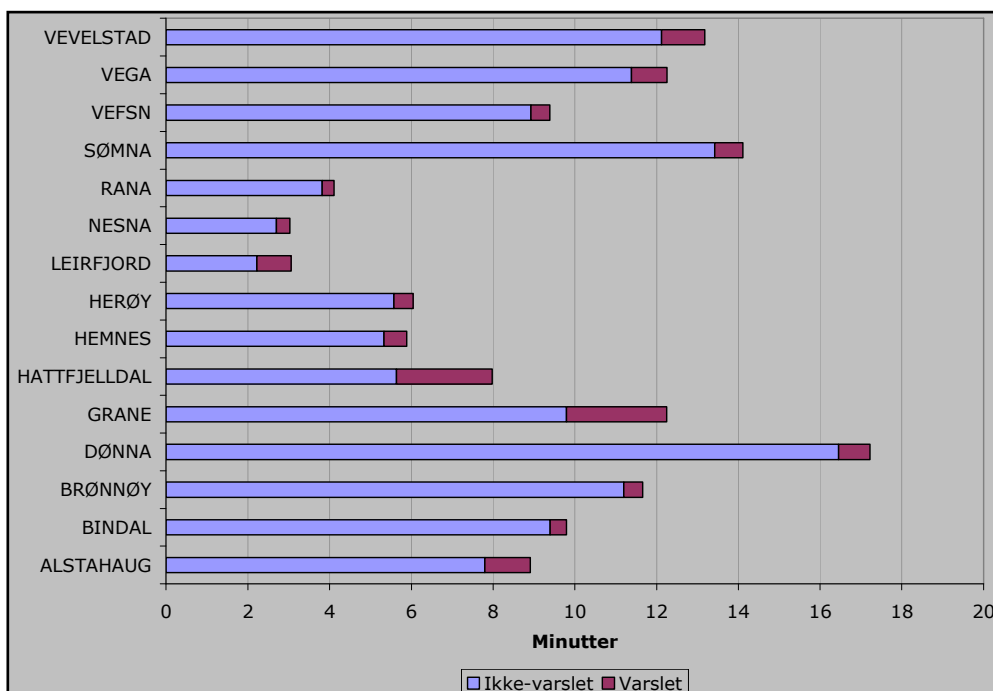

Figur 4.7: Gjennomsnittlig antall kortvarige avbrudd (<= 3 min) pr. rapporteringspunkt i 2007 (varslede og ikke-varslede). Sammenligningsverdier (gj.snitt): Norge 2,7 - Nordland 4,2 - Helgeland 6,67

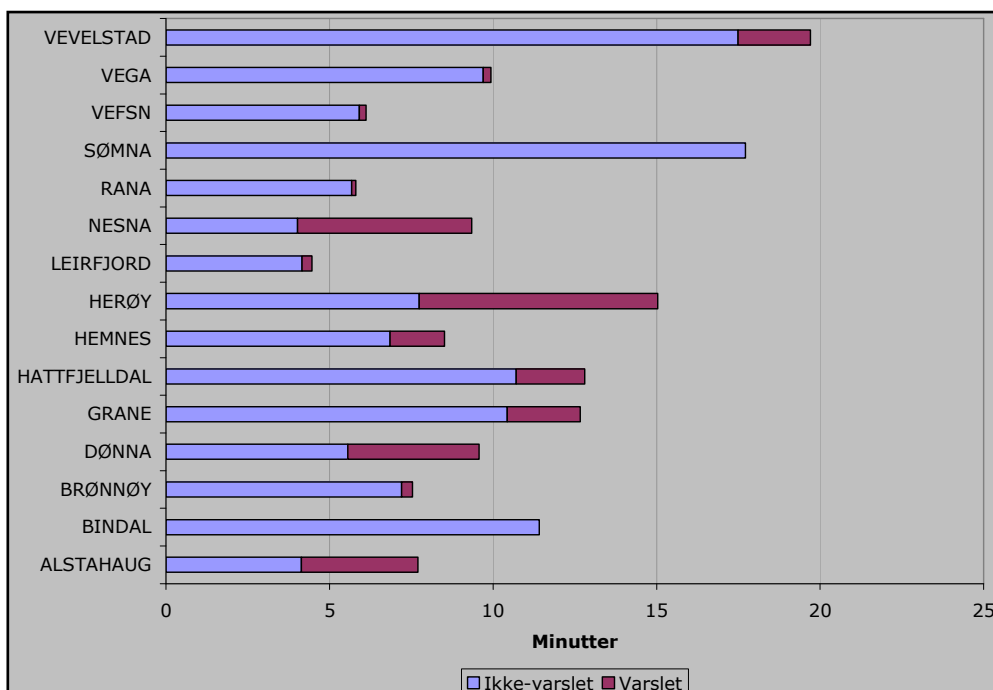

Figur 4.8: Gjennomsnittlig antall kortvarige avbrudd (<= 3 min) pr. rapporteringspunkt i 2008 (varslede og ikke-varslede). Sammenligningsverdier (gj.snitt): Norge 3,1 - Nordland 5,27 - Helgeland 7,88

Figur 4.9: Gjennomsnittlig total avbruddsvarighet for kortvarige avbrudd (≤ 3 min) pr. rapporteringspunkt i 2007 (varslede og ikke-varslede avbrudd). Sammenligningsverdier (gj.snitt, minutter): Norge 2,1- Nordland 4,2 - Helgeland 8,21

Figur 4.10: Gjennomsnittlig total avbruddsvarighet for kortvarige avbrudd (≤ 3 min) pr. rapporteringspunkt i 2008 (varslede og ikke-varslede avbrudd). Sammenligningsverdier (gj.snitt, minutter): Norge 2,39- Nordland 4,63 - Helgeland 8,55

Statistikkene viser at det stort sett (med ett unntak – se neste avsnitt) er flest avbrudd i *ytre* strøk. Dette er som forventet, da det er større påkjenninger på linjenettet i ytre strøk, i form av vind, sjøsprøyt, salting og ising. Dette fører til flere hendelser som kan utløse feil. Påkjenningene fører også til at linjenes tilstand reduseres raskere, slik at deler av nettet vil kunne være mer sårbart når en hendelse først inntreffer.

Figur 4.4 og 4.6 viser dessuten at Hattfjelldal kommune hadde mye avbrudd i 2008 – både pga. varslede og ikke-varslede hendelser. Blant de varslede hendelsene kan spesielt nevnes revisjon i Mjølkarli transformatorstasjon natt til 21. juli; denne hendelsen står for nærmere 5 timer av de totalt 9 timene med varslede avbrudd pr. rapp.pkt. i Hattfjelldal det året. Når det gjelder de nærmere 12 timene med avbrudd pga. ikke-varslede avbrudd, så står 4 adskilte driftsforstyrrelser for halvparten av denne avbruddstiden.

Myndighetenes regulering av nettselskapene omfatter den såkalte *KILE-ordningen* (der KILE står for *kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi*), som gjør at avbrudd i nettet har forskriftspålagte økonomiske konsekvenser for selskapene. Dette skjer ved at selskapenes inntektsramme (det totale beløp nettselskapet har lov å ta i nettleie i løpet av året) justeres etter hvor mye last som har vært koblet ut, og hvor lenge. Det tas også hensyn til *type* last, slik at utkobling av f.eks. industrilast gir en større reduksjon i nettselskapets inntektsramme enn en utkobling av like mye husholdningslast. Hensikten med ordningen er å hindre at det lønner seg å skjære ned vedlikeholdet så mye at feilhyppigheten i nettet blir urimelig høy. Ordningen omfatter både varslede og ikke-varslede avbrudd; reduksjonen i inntektsrammen er mindre ved varslede enn ved ikke-varslede avbrudd. Ordningen omfattet tidligere kun avbrudd med varighet over 3 minutter (langvarige avbrudd), men fra 1/1-2009 gjelder ordningen også kortvarige avbrudd.

Fra 1/1-2007 har alle strømkunder dessuten kunnet kreve å få utbetalt et kompensasjonsbeløp fra sitt nettselskap ved avbrudd som varer i mer enn 12 timer. I motsetning til KILE-ordningen gjelder denne ordningen avbrudd på alle nettnivåer, inkludert lavspennnett. Regler og beløp er oppgitt på HKs hjemmesider (under *Privat - Nett - Produkter og tjenester - Kompensasjon ved strømavbrudd*). Ordningen er hjemlet i kapittel 9A i «Forskrift om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og tariffer» [11].

Det er normalt ytre forhold (vind, snø og is, lyn, trær og greiner, etc) som *utløser* feil i nettet. Men sannsynligheten for at en hendelse skal føre til feil henger naturligvis sammen med den tekniske tilstanden nettet har. Det ser imidlertid ut til at feilsannsynligheten øker først når tilstanden kommer under en viss grense. I HKs tilstandskontrollsystem er poengkriteriene forsøkt satt slik at utskiftingene blir konsentrert om de komponentene som forventes å representere en økt feilsannsynlighet, mens nettdeler der feilhyppigheten forventes å være uendret utnyttes mest mulig. Slik kan en detaljert kjennskap til nettilstanden sikre et mer optimalt vedlikehold.

Spenningskvalitet

Med begrepet *spenningskvalitet* menes kvalitet på spenning i henhold til gitte kriterier. Blant kriteriene er *flimmer*, *overharmoniske spenninger* og *spenningens effektivverdi*.

Forskrift om Leveringskvalitet [12] trådte i kraft 1. januar 2005. Begrepet *leveringskvalitet* omfatter både avbruddsforhold, som vi allerede har omtalt, og spenningskvalitet. NVEs intensjon med forskriften er at den skal «sikre en tilfredsstillende leveringskvalitet på den elektrisitet som forbrukere og næringsvirksomhet får levert fra tilknyttede nettselskaper». Gjennom forskriften er nettselskapene pålagt å overvåke og registrere leveringskvaliteten i sitt område. Spenningskvaliteten skal registreres med minst ett instrument. Dette skal kunne flyttes rundt i nettet for å lage statistikker for ulike typer nett.

Normalt skal nettselskapene levere 230 V vekselspenning i tilknytningspunktet mot kunden. Det er imidlertid en rekke forhold som kan påvirke dette. Alt utstyr som koples til elektrisitetsnettet har en innvirkning på spenningskvaliteten for andre. Jo større strømuttak, jo mer innvirkning. Det mest kjente eksemplet på Helgeland er stålovnene hos Celsa Armeringsstål i Mo i Rana, som gir synlig flimmer i lyset i ugunstige situasjoner. Man har forsøkt å isolere problemet noe ved å separere den delen av nettet som forsyner stålovnene fra det nettet som forsyner øvrige kunder i nærheten. Da har imidlertid problemet forplantet seg via sentralnettet i stedet, til andre deler av Helgeland. Problemet har f.eks. i perioder vært svært merkbart i Vefsn, som dermed har vært «nærmere» stålovnene, elektrisk sett, enn kunder i Rana. Men flimmeret er synlig over det meste av Helgeland, og kan også merkes helt nede i Trøndelag i de mest ugunstige situasjonene.

Også Alcoa Mosjøen (tidligere Elkem Aluminium) og EKA Chemicals Rana har påvirket spenningskvaliteten i perioder, ved at de har forårsaket såkalte overharmoniske spenninger. Overharmoniske spenninger gir ingen synlige virkninger, slik som flimmer gjør. Men dersom de overharmoniske spenningene blir for store, kan de føre til feilfunksjon eller i verste fall havari på utstyr. Anleggene har utstyr som skal filtrere bort de overharmoniske spenningene, men det har hendt at dette utstyret har havarert. Ved Alcoa har dette skjedd flere ganger de siste årene. Bedriften har nå utvidet sitt filteranlegg, slik at det i større grad finnes reservemuligheter ved slikt havari.

Også mindre strømuttak kan ha tilsvarende innvirkning, men da gjerne i mindre utstrekning. Et sveiseapparat kan for eksempel føre til flimmer for nabokundene. Store elektriske motorer som trenger mye strøm under oppstart, kan forårsake kortvarige underspenninger, eller blinking i lyset. Lignende problemer kan oppstå når trær eller fugler kommer borti strømledningene, og dermed forårsaker kortslutninger.

HelgelandsKraft samarbeider med tungindustri og andre nettaktører på Helgeland om kontinuerlig måling og registrering av spenningskvalitet. Per i dag er det 30 slike måleinstrumenter i drift rundt om i nettet. En viktig målsetting er å bedre spenningskvaliteten på sikt, og da er det nyttig å ha målinger som er øyeblikkelig tilgjengelig for alle samarbeidsparter. Man får dermed informasjon om hvordan ulike driftssituasjoner påvirker spenningskvaliteten, slik at man senere kan unngå særlig ugunstige situasjoner.

4.1.2 Fjernvarmenett

Det finnes ikke fjernvarmenett i Hattfjelldal kommune.

4.2 Stasjonær energibruk

4.2.1 Energibruk pr. energikilde og forbruksgruppe

Som nevnt i kap. 2.3.1 er tallene for elektrisitetsforbruk hentet fra HelgelandsKrafts egen database over nettkunder. Forbruk av andre energikilder er hentet fra SSB. Disse er til dels beregnet indirekte, ut fra fordelingsnøkler. Forbruket i industrien er imidlertid basert på rapportering til SSB fra enkeltbedrifter, men også dette innebærer betydelig usikkerhet. Der vi har fått egne tall fra industrien, har vi forsøkt å korrigere for disse i tabellene. Alle tall er temperaturkorrigert som beskrevet i kap. 2.3.2.

Tabell 4.3 viser en oversikt over stasjonær energibruk (dvs. energi utenom transportmidler) i Hattfjelldal kommune, fordelt på forbruksgruppe og energikilde. Forbruk fra alle energikilder er oppgitt for 2007. I tillegg er elektrisk forbruk vist for 2008. Kategorien "olje" inkluderer parafin, bensin, diesel, etc.

Tabell 4.3: Stasjonær energibruk (GWh), Hattfjelldal kommune

Forbruksgruppe	2007				2008
	Olje	Gass	Bio	EL.	EL.
Husholdning	0,5	0,2	4,1	14,0	13,7
Primærnæring				0,5	0,5
Tjenesteyting	0,6	0,1		5,8	6,6
Industri	0,6		20,4	14,8	12,1
SUM:	1,7	14,9	26,2	34,6	32,9

1) Hytter og fritidsboliger står for ca. 9 % av elektrisitetsforbruket i gruppen *husholdning* i kommunen.

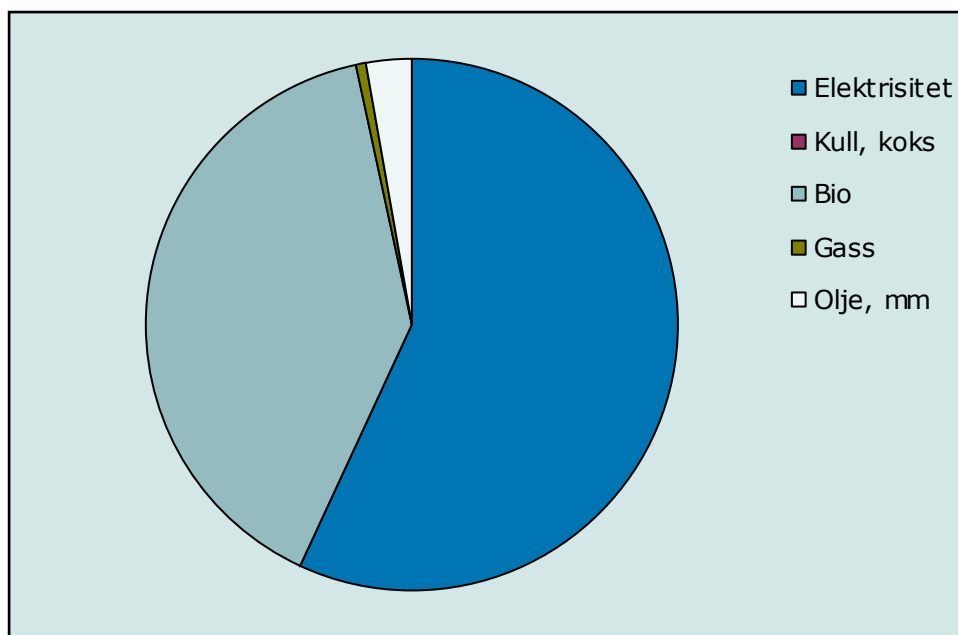
SSBs tall angir for 2007 et oljeforbruk for industri på 0,6 GWh. Tidligere tall direkte fra Arbor Hattfjelldal har imidlertid vist at de har hatt et langt høyere forbruk av olje enn dette (ca. 4,5 GWh i 2005). De oppga da også forbruket av bioenergi (flisfyring) til å være noe høyere enn tallene fra SSB. Vi har imidlertid ikke mottatt data fra Arbor Hattfjelldal for de siste par årene, og da oljeforbruket kan ha gått ned har vi derfor ikke grunnlag for å korrigere tallene.

Arbor Hattfjelldal er også den klart største elektrisitetsforbrukeren i kommunen med ca. 12 GWh i 2008, dvs. nesten 35 % av det totale elektriske forbruket. Den nest største strømforbrukeren er kommunen selv, men dette er fordelt på mange uttak. Når disse legges sammen er det elektriske forbruket på ca. 3,3 GWh/år (2008).

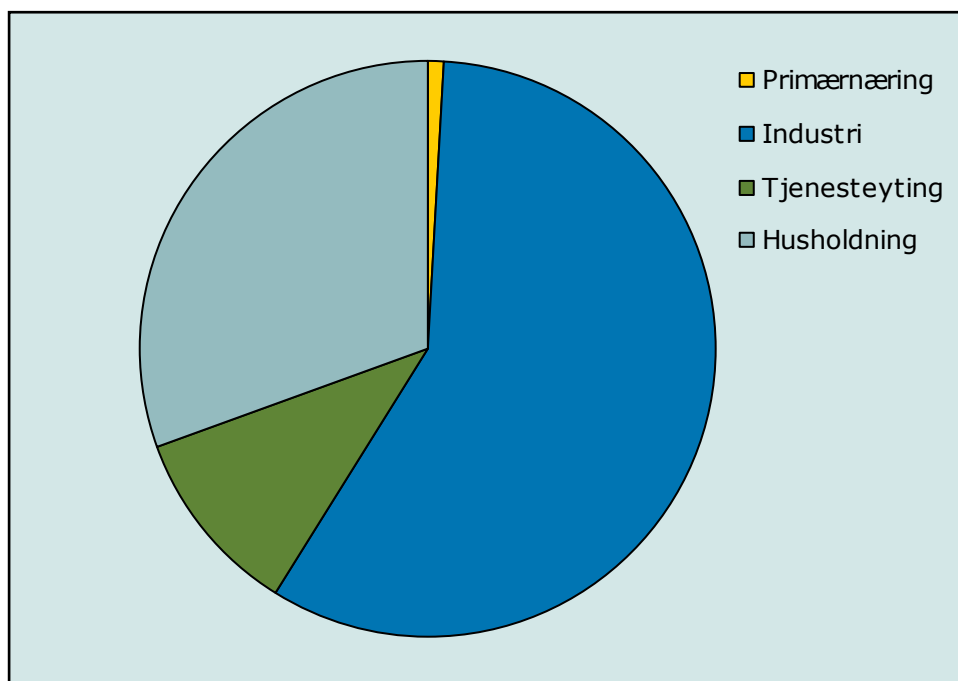
Figur 4.11 gir en grafisk fremstilling av energifordeling pr. energikilde, mens figur 4.12 viser fordelingen pr. forbruksgruppe.

Figurene 4.13 – 4.15 gir en oversikt over fordelingen av energiforbruk mellom kommunene på Helgeland (innenfor HelgelandsKrafts konsesjonsområde). Tallene er fra 2007. Figur 4.13 viser fordelingen av det totale energiforbruket. I figur 4.14 er elektrisitet holdt utenom, mens figur 4.15 viser forbruk fra alle kilder, men der industrien er holdt utenom.

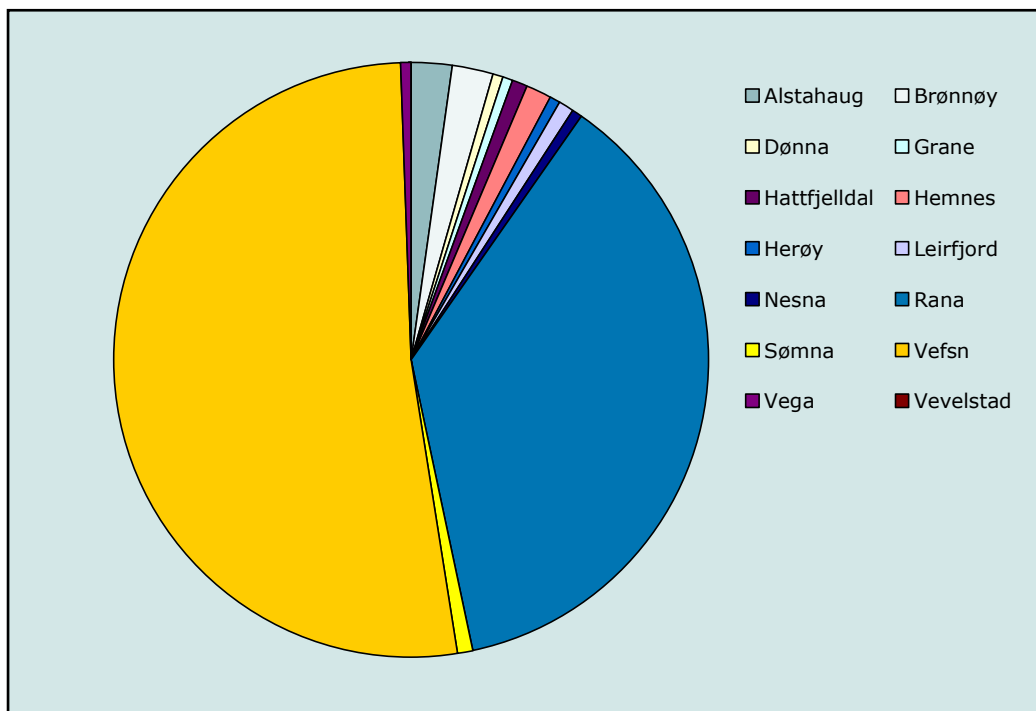

Figur 4.11: Energiforbruk i Hattfjelldal i 2007, fordelt på energikilde

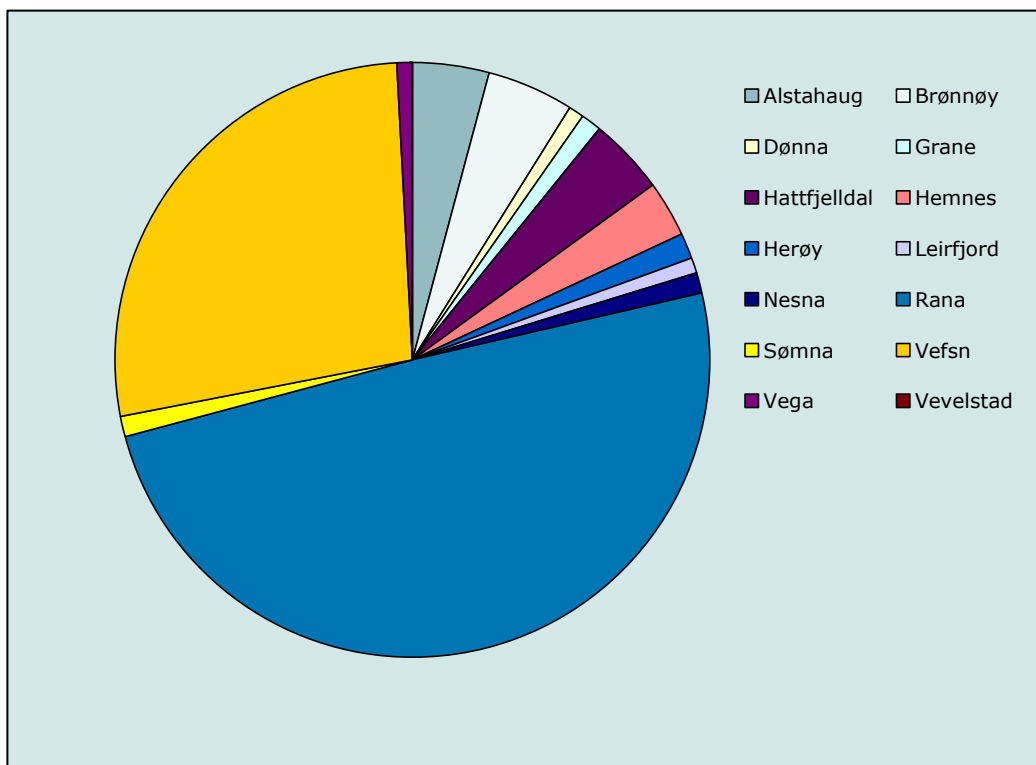

Figur 4.12: Energiforbruk i Hattfjelldal i 2007, fordelt på forbruksgruppe

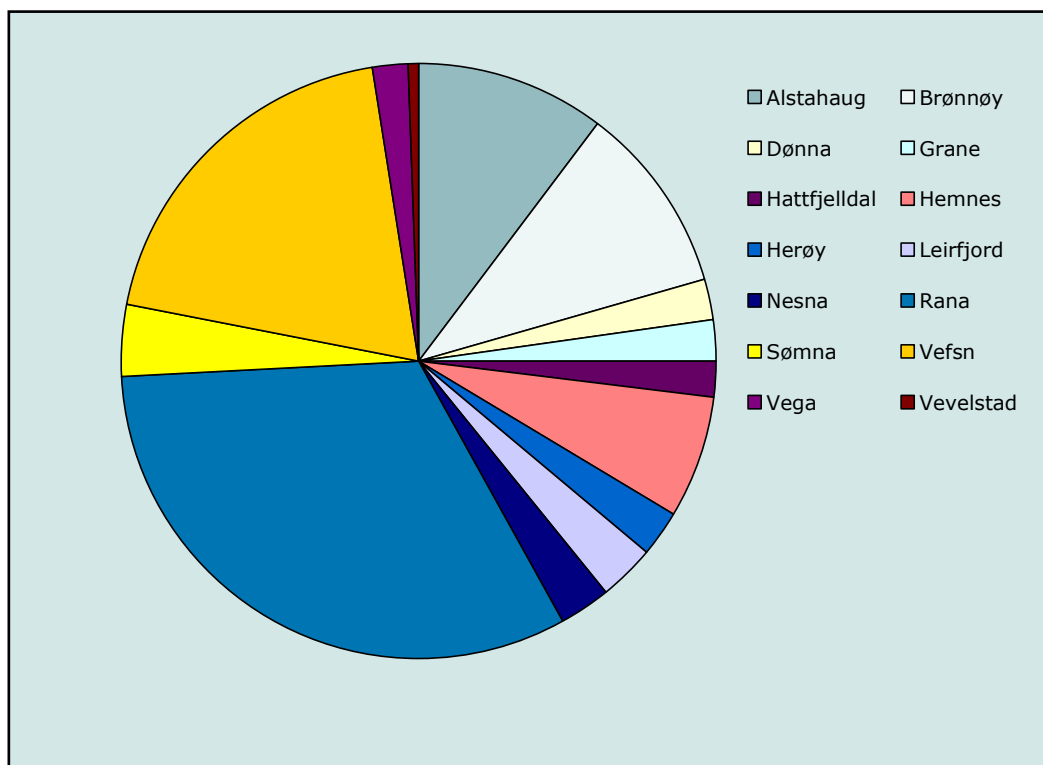

Figur 4.13: Energiforbruk pr. kommune i 2007 (totalt: 6 367 GWh)

Figur 4.14: Energibruk pr. kommune i 2007, utenom elektrisitet (totalt: 639 GWh)

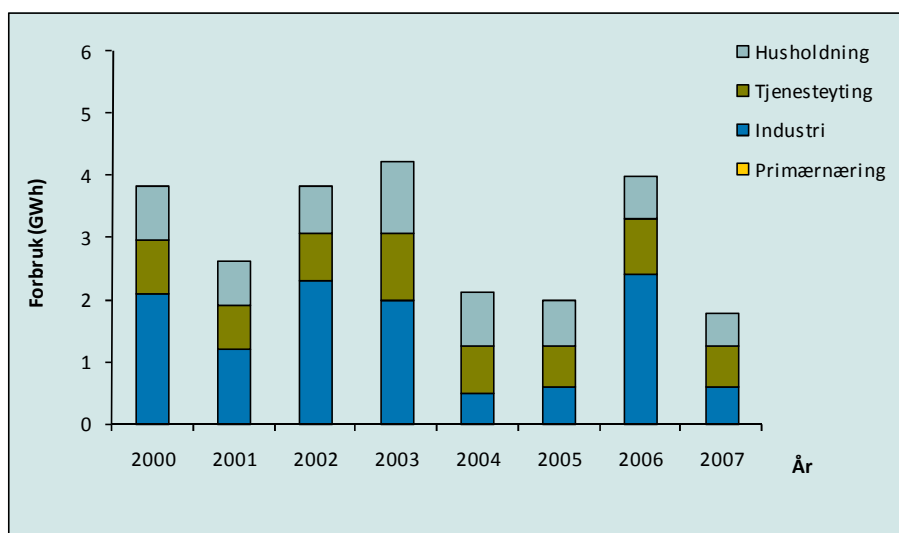
Figur 4.15: Energiforbruk pr. kommune i 2007, utenom industri (totalt: 1191 GWh)

4.2.2 Historikk for energiforbruk

Figurene 4.16 – 4.18 viser stasjonært energiforbruk i kommunen, fra kildene olje, gass og bio-brensel for årene 2000 – 2007. Dette er tall innmeldt til SSB, og med unntak av forbruk hos industrien, er dataene basert på landsstatistikk som er fordelt pr. kommune ved hjelp av nøkkeltall. Dette betyr at statistikken ikke vil fange opp lokal variasjon fra år til år, men bare vise generelle trender som går igjen i alle kommunene. Vær oppmerksom på at industriforbruket vist i figurene kan avvike betydelig fra data vi har fått innrapportert direkte fra hver bedrift. Når vi er oppmerksom på slike avvik, er dette kommentert.

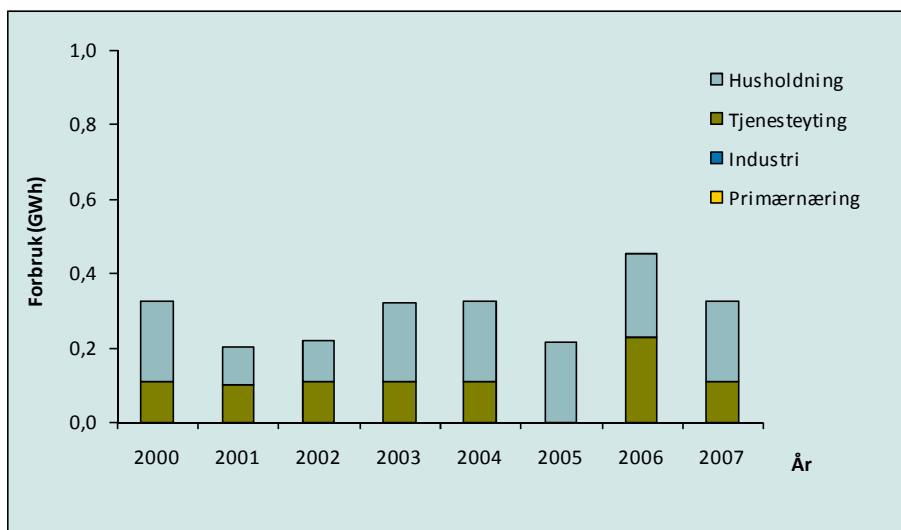
Figur 4.19 viser elektrisitetsforbruket for årene 2001, 2003 – 2008.

Figur 4.16: Energibruk fra olje i Hattfjelldal kommune

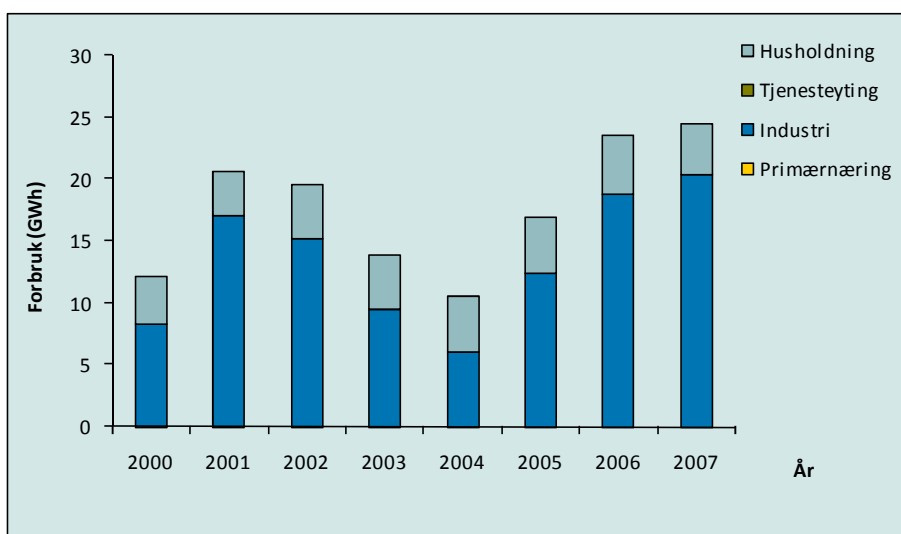
Tall vi har mottatt direkte fra Arbor Hattfjelldal viser at SSBs tall for energiforbruk fra olje jevnt over er for lavt. Figur 4.16 gir dermed (i beste fall) et kvalitativt uttrykk for variasjoner og trender, og ikke absolutte tall for forbruket.

Figur 4.17: Energibruk fra gass i Hattfjelldal kommune

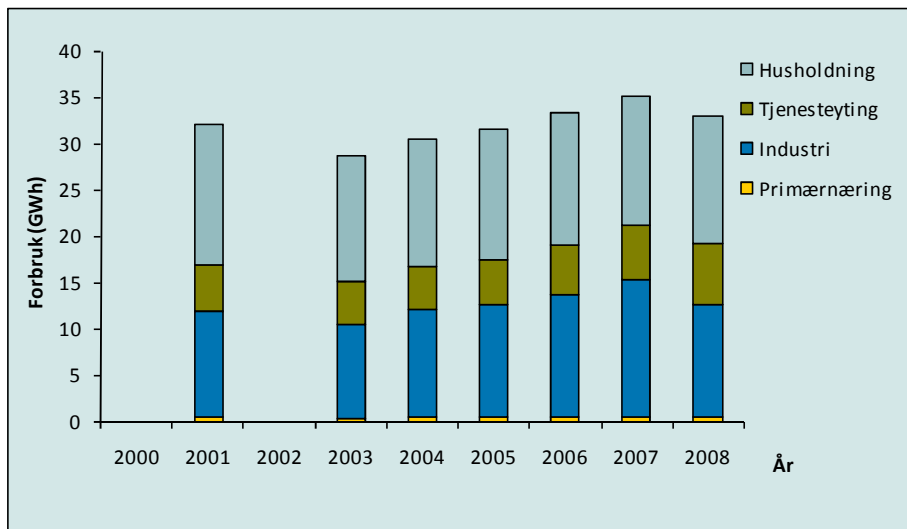
Det er stor usikkerhet i tallene for forbruk av gass, noe som blir spesielt betydelig når de absolutte tallene er små.

Figur 4.18: Energiforbruk fra biobrensel i Hattfjelldal kommune

I Hattfjelldal kommune står Arbor for mesteparten av forbruket av bioenergi (flis). For øvrig består forbruket av biobrensel for det meste av vedfyring hos husholdninger. Tall vi har mottatt direkte fra Arbor Hattfjelldal viser at SSBs tall for bioenergiforbruk er for lavt for noen av årene. Vi gjør oppmerksom på at det er stor usikkerhet i disse tallene også når det gjelder vedfyring hos husholdninger.

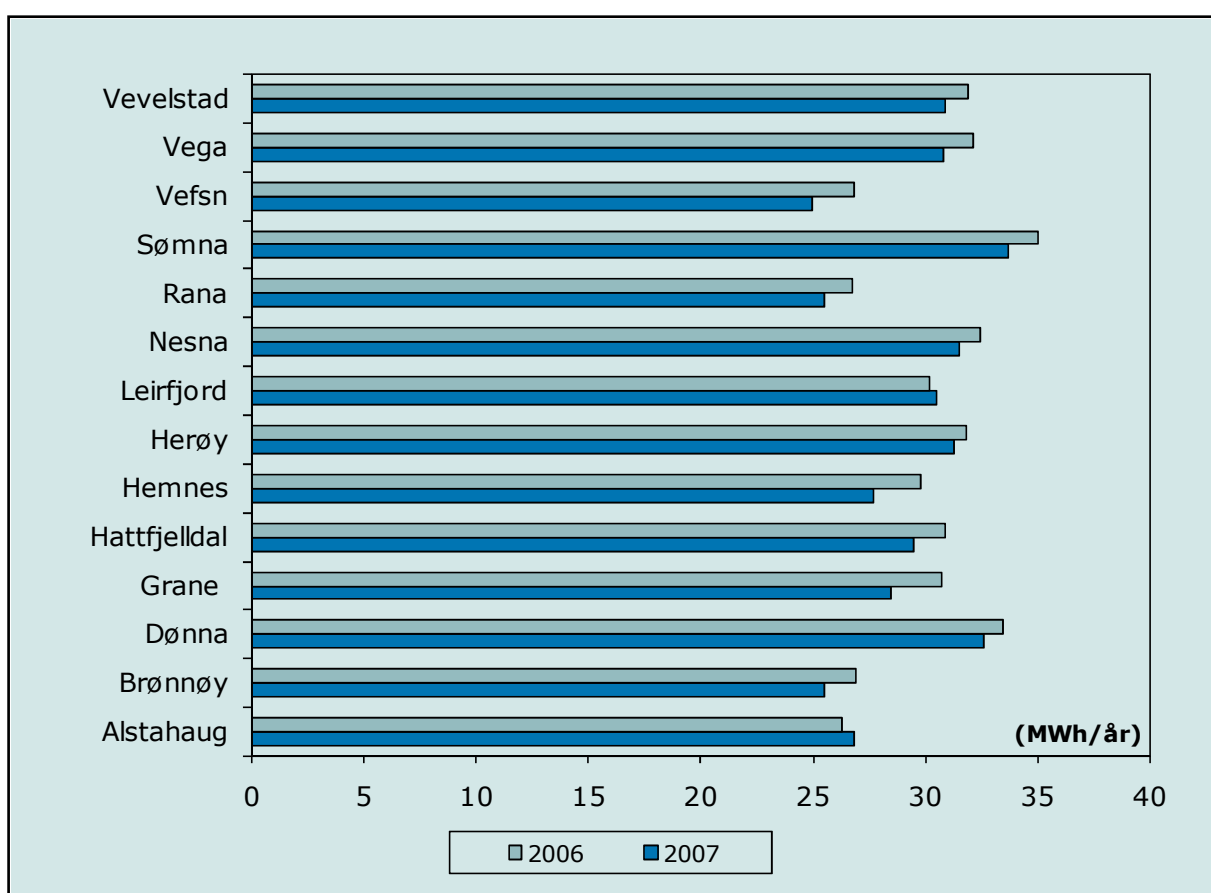
Figur 4.19: Energiforbruk fra elektrisitet i Hattfjelldal kommune

4.2.3 Indikatorer for energibruk i husholdninger

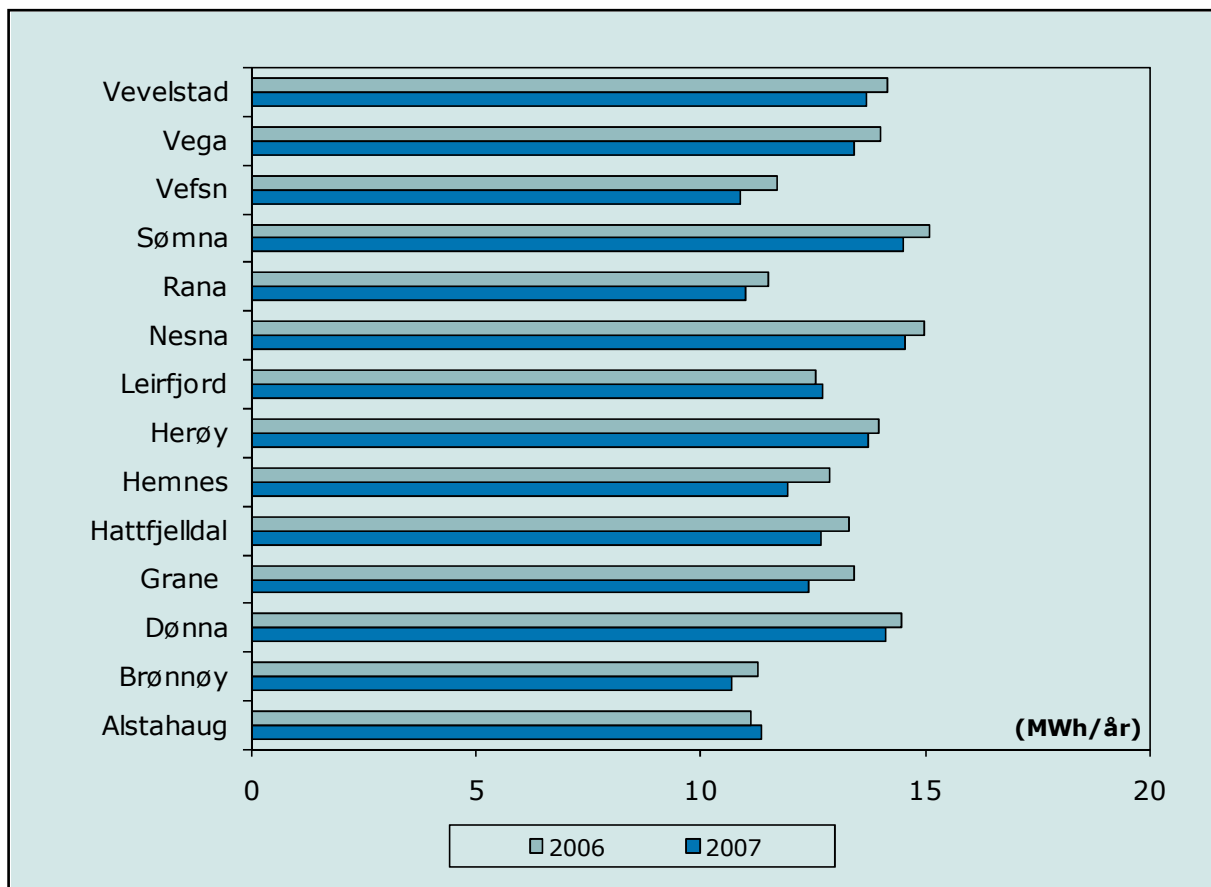
Lønnsomhet ved vannbåren varme og fjernvarmeanlegg avhenger av evt. tilgang til overskuddsvarme (fra spillvarme, avfallsforbrenning, etc), men også av faktorer som klima, befolkningstetthet, bygningstyper, mm. For å gi en indikasjon på forskjellene mellom kommunene er det beregnet såkalt felles indikatorer for energi, i dette tilfellet for *energi- bruk pr. husholdning*.

Indikatorer for energiforbruket pr. husholdning er beregnet for temperaturkorrigerte forbrukstall fra 2006 og 2007. Disse er vist i figur 4.20 for alle energikilder (summert). Antall husholdninger er estimert slik at forholdstallet mellom husholdninger og antall innbyggere er antatt konstant, med utgangspunkt i tidligere oppgitte tall for antall husstander.

Figur 4.20: Energiforbruk pr. husholdning (sum, alle energikilder), 2006 og 2007

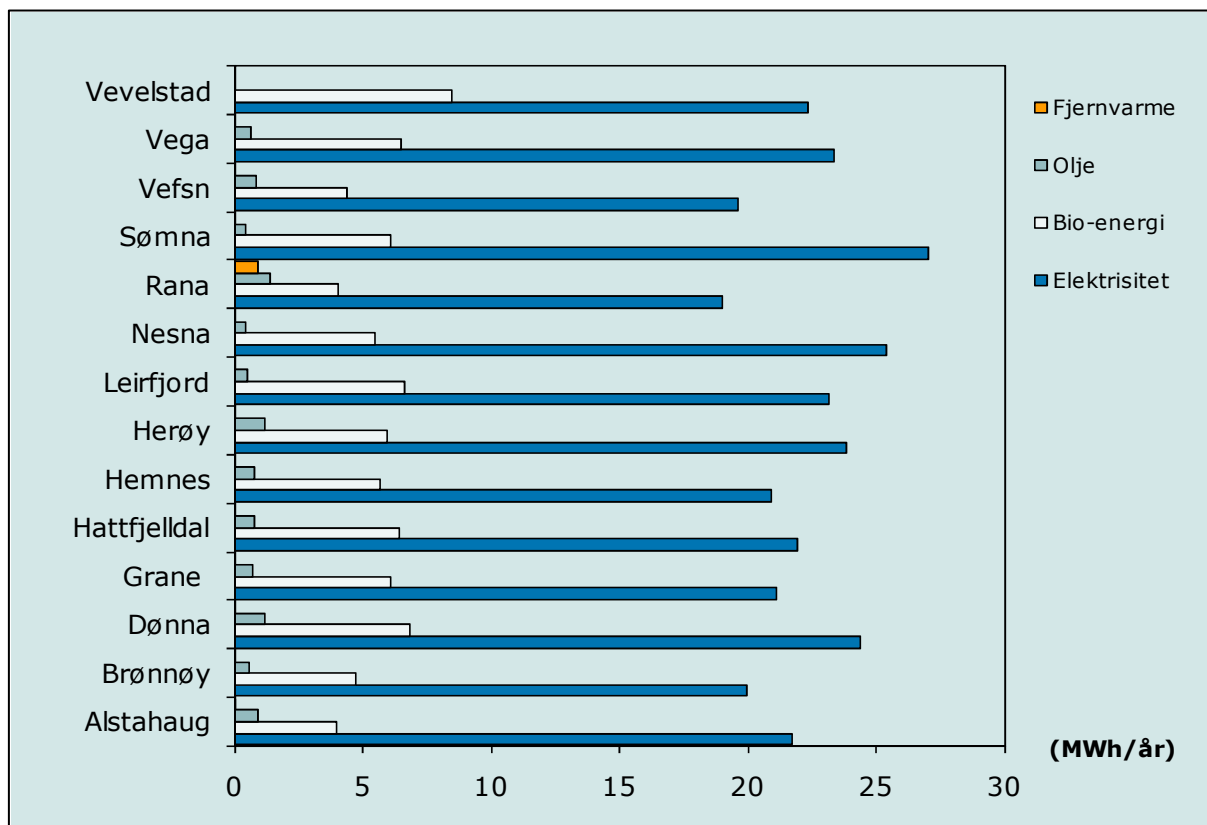
Figur 4.20 viser at energiforbruk pr. husholdning har avtatt noe i de fleste kommuner fra 2006 til 2007. Vi vet ikke hva årsaken til dette kan være. Da det er en viss usikkerhet i estimeringen av antall husstander, har vi også vist energiforbruk pr. *innbygger*, i figur 4.21. Trenden er imidlertid den samme. Kanskje er dette et uttrykk for unøyaktighet i temperaturkorrigeringen.

Figur 4.21: Energiforbruk pr. innbygger (sum, alle energikilder), 2006 og 2007

Figur 4.22 viser energiforbruk pr. husholdning i 2007, for hver av energikildene. Merk at det altså kun er energiforbruket i *husholdningene* som er tatt med i disse statistikkene.

Figur 4.22: Energiforbruk pr. husholdning, fordelt på energikilder, 2007

Vi har tidligere forsøkt å supplere SSBs statistikk med lokale data. Dette ble gjort ved å gjennomføre en spørreundersøkelse i 2004, i et utvalg husstander i Vefsn kommune. Selve spørreundersøkelsen ble utført av tre ungdomsskoleklasser, som en del av et prosjektarbeid. Vi ønsket med dette å få informasjon om forbruk av olje, gass og ved, samt vannbåren varme, antall installerte varmepumper, ENØK-tiltak, etc. Statistikkgrunlaget var imidlertid for begrenset til å si noe om generelle tendenser.

4.3 Bygg med vannbåren varme

Hattfjelldal kommune har vannbåren varme i de fleste egne bygg som er større enn 1000 m², bl.a. Hattfjelldal skole, Rådhuset, Hattfjelldal sykeheim, Hattfjelldal bo- og servicesenter, samt Susendal skole. I 2005 ble det dessuten bygget et tilbygg til Hattfjelldal sykehjem, og dette har også vannbåren varme. Det samme gjelder flerbrukshallen som ble bygget i 2007.

Det er dessuten vannbåren varme hos sameskolen og hos COOP, samt i tilbygg ved Hattfjelldal barnehage.

Utbredelse av vannbåren varme i husholdninger er ikke kjent.

4.4 Lokal energitilgang

4.4.1 Elektrisitetproduksjon

Kraftverk klassifiseres ofte etter størrelse, nærmere bestemt etter installert effekt. Kraftverk med installert effekt under 10 MW (10 000 kW) inndeles som følger:

- Mikrokraftverk: mindre enn 100 kW
- Minikraftverk: 100 kW – 1 000 kW
- Småkraftverk: 1 000 kW (1 MW) – 10 000 kW (10 MW)

Slike kraftverk er ofte tilknyttet direkte til distribusjonsnettet (22 kV), og mangler ofte magasin (oppdemming). Større kraftverk er vanligvis tilknyttet overliggende nettnivåer, og har magasin.

Det er i drift tre mikrokraftverk i Hattfjelldal kommune. Det ene er ved et (røyeoppdrettsanlegg) på Krutfjellet. Dette kraftverket er imidlertid ikke tilkoblet distribusjonsnettet, og forsyner bare driften ved anlegget. Vi mangler tekniske data for dette kraftverket. De to andre er ved Sæterstad gård og ved Unkervatn. Ved begge disse er det også oppdrettsanlegg. Tabell 4.4 viser en oversikt over kraftverkene. Plassering er vist i kart sammen med planlagte kraftverk i kap. 5.4.1.

Tabell 4.4: Eksisterende vannkraftverk i Hattfjelldal kommune

Kraftverk	Byggeår	Effekt (kW)	Årsprod. (GWh)	Tilknyttet nettnivå
Sæterstad	2003	31	0,1	Distribusjonsnett
Unkervatn	2008	25	0,1	Distribusjonsnett
Krutfjellet	-	-	-	-

4.4.2 Annen energiproduksjon

Det finnes pr. i dag ingen sentral produksjon av andre typer energi enn elektrisitet i Hattfjelldal kommune.

Det produseres varmeenergi i enkeltbygg, fra henholdsvis olje, gass og ved. Når det gjelder ved vil noe kunne betraktes som *lokal* produksjon, i form av hogst innenfor kommunen. Dette er vanskelig å sette tall på, men vi har laget et estimat som er presentert i forbindelse med energibalansen for kommunen, i kap. 4.5.

Når det gjelder Arbors forbruk av flis, kommer dette fra flere kommuner. Vi kjenner ikke til hvor stor andel som kommer fra Hattfjelldal kommune.

4.4.3 Lokale energiresurser

Av de lokale energiresursene i Hattfjelldal kommune som har et uutnyttet potensiale, er de antatt viktigste vist i tabell 4.5. Med «lokal ressurs» menes her enten naturressurser som befinner seg innenfor kommunen, eller biprodukter som ville ha gått tapt dersom de ikke ble utnyttet (f.eks. spillvarme og gass fra industri).

Tabell 4.5: Lokale energiresurser i Hattfjelldal kommune

Energikilde	Ca. pot. (GWh/år)	Merknad
Vannkraft	320 / 460	Fra NVEs kartlegging av småkraftpotensial + planer *
Bio-energi (ved, flis, pellets, etc)	20 – 100	Basert på regional statistikk
Avfall	0,5 – 1	Årlig mottak hos SHMIL, fordelt etter folketall pr. kommune
Spillvarme	...	Ikke kartlagt
Vindkraft	...	Ikke kartlagt
Varme fra omgivelser	...	Potensial begrenset av kostnad/teknologi

*) Reduksjon avhengig av vern av Vefsna

Med unntak av tallene for vannkraft, hvor det også er gjort en økonomisk vurdering, er tallene i tabell 4.5 et grovt anslag av *teknisk utnyttbart* potensiale. De gir dermed ikke nødvendigvis et riktig bilde av hvor mye det vil være lønnsomt å utnytte. Lønnsomheten vil variere med tilgjengelig teknologi, pris på konkurrerende energikilder, mm. Vi har imidlertid presentert noen generelle tall på landsbasis i tabell C.1 i vedlegg C.

Når det gjelder potensialet for vannkraft er det vanskelig å anslå hvor mye som er *teknisk* mulig å utnytte. Vi har i stedet tatt utgangspunkt i NVEs kartlegging av potensial for små kraftverk (2004), som ga et potensial på ca. 270 GWh/år i Hattfjelldal kommune. Det er da tatt med mulige kraftutbygginger der utbyggingskostnaden er antatt å være inntil 5 kr/kWh, inkludert potensialet i samlet plan [13]. På den ene siden har kriteriene for lønnsomhet blitt bedre siden kartleggingen, blant annet pga. bedre teknologi, men på den annen side var kostnadene for nettilknytning ikke tatt med. Kartleggingen for Helgeland er presentert pr. kommune i kapittel 5.4.1. NVE arbeider med en mer detaljert kartlegging, med mer nøyaktige og oppdaterte tall. I tillegg til småkraftpotensialet er det kjent konkrete planer for større kraftverk på tilsammen ca. 190 GWh.

Etter at Vefsna ble vernet må imidlertid det realiserbare potensialet reduseres en del. Det er vanskelig å si sikkert hvor stor denne reduksjonen blir, da det likevel er mulig at enkelte små kraftverk kan utbygges innenfor omfanget av vernet. Vi har imidlertid antydnet en reduksjon på ca. 140 GWh i tabell 4.5, basert på senere estimater fra NVE.

Det er anslått et uutnyttet bioenergi-potensial i Norge på ca. 30 000 GWh/år [14]. Utfra statistikk over økonomisk drivverdig skog i Nordland, samt dagens avvirkning i kommunene,

har vi anslått et uutnyttet energipotensial fra skog i Hattfjelldal på et sted mellom 20 og 100 GWh/år.

Ved SHMILs avfallssorteringsanlegg i Mosjøen mottas mellom 5 000 og 7 000 tonn avfall årlig. Vi har her antatt 6000 tonn pr. år, og fordelt denne avfallsmengden mellom kommunene som SHMIL dekker, ut fra befolkningstall. Dette svarer til en avfallsmengde fra Hattfjelldal på mellom 200 og 250 tonn pr. år. I Enovas *Varmestudie 2003* [15] antas et energipotensiale på mellom 3 og 6 TWh fra den totale mengden avfall i landet som legges på deponi (ca. 1,5 mill. tonn i 2002). Omregnet til avfallsmengden fra Hattfjelldal tilsvarer dette mellom 0,5 og 1,0 GWh/år. Vi gjør oppmerksom på at en del av dette potensialet utnyttes allerede, men altså ikke lokalt i kommunen.

Spillvarme fra Arbor Hattfjelldal kan tenkes utnyttet i et fjernvarmeanlegg. Det er imidlertid ikke kartlagt hvortor stor dette potensialet er.

Når det gjelder varme fra omgivelser (sjø, grunn, luft), vil det ikke være selve energitilfanget som begrenser det utnyttbare potensialet, men tekniske og økonomiske forhold knyttet til varmepumper og tilhørende teknologi, samt lokale forhold. Vi har derfor ikke oppgitt noe potensial for disse energiressursene.

For kystkommunene på Helgeland har vi estimert et vindkraftpotensial med utgangspunkt i en landsdekkende kartlegging og bruk av NVEs vindatlas [16]. Vi har ikke beregnet noe slikt potensial for de øvrige kommunene på Helgeland, men det begynner å bli en del planer om større vindmølleparker lokalisert i fjellområder (bl.a. i Rana og Vefsn), noe som i såfall kan bety et betydelig vindkraftpotensial også i enkelte områder i "indre strøk". Dette kan også være tilfelle for Hattfjelldal kommune, selv om vi altså mangler tall pr. i dag.

4.5 Lokal energibalanse

Vi har presentert en energibalanse for kommunen i tabell 4.6. Mesteparten av energi-forbruket kommer fra elektrisitet. Vi har nokså nøyaktige tall for dette. For andre energikilder er dataene mer usikre. Når det gjelder *forbruk* av andre energikilder enn elektrisitet, bruker vi tall fra SSB, som vist i kap. 4.2. For produksjon av annen energi, gjør vi følgende forbehold og antakelser:

- Generelt: Vi har her kun sett på *lokal utnyttelse av lokale energiresurser*. Det betyr at energiresurser som sendes ut av kommunen før de omsettes til utnyttbar energi, ikke er tatt med som lokal produksjon.
- Vi har ingen statistikk over hvor mye ved som hugges totalt i hver kommune. I rapporten *Bioenergiressurser i Norge* [15] antas det at ca. 1 av 3 husstander kjøper veden, mens resten er "selvhogst". Vi tror imidlertid at denne andelen vil variere en del fra kommune til kommune. SSB har kommunevise statistikker over *salg* av ved, men vi vet uansett ikke hvor mye av veden som selges som er hugd i samme kommune. Vi har derfor beregnet et grovt estimat pr. kommune etter følgende framgangsmåte:
 - I kap. 4.4.3 har vi anslått de totale bioressursene i hver kommune, som et intervall. Ved å ta middelerdien av disse intervallene, og trekke fra forbruket (se kap. 4.2), blir det netto underskudd for kommunene Alstahaug, Herøy og Vega. Denne andelen av forbruket må dermed importeres til disse kommunene. Resten av forbruket antas å være hugd innen kommunene selv, og blir dermed disse kommunens produksjon.
 - Vi forutsetter at det for Helgeland totalt er balanse mellom forbruk og produksjon av bioenergi. Dette er kun en antakelse, og helt sikkert ikke korrekt, med vi forutsetter at feilen ikke blir for stor.
 - Med dette som utgangspunkt fordeler vi underskuddet i de tre underskuddskommunene på de øvrige kommunene, der vi antar at fordelingen er den samme som for ressursene totalt. Dermed har vi et grovt estimat på "eksport" av bioenergi ut av de kommunene som har overskudd. Produksjonen i disse kommunene blir dermed egenforbruk + eksport.
 - Siden dette er svært grove estimater har vi oppgitt produksjonen i hver kommune som et intervall, der spredningen er den samme i prosent som for bioressursene (jf. kap. 4.3.3).
 - NB: En liten andel av bioforbruket vil være pellets, som er importert fra utenfor Helgeland. Vi antar imidlertid at dette ennå utgjør så lite at vi kan se bort fra det i beregningene.
- Fossile brensler: Selv om fossile brensler brennes lokalt (i bedrifter og husholdninger), er dette ikke en lokal ressurs. Vi har derfor ikke tatt dette med som lokal energiproduksjon.
- Avfall: Da dette ikke utnyttes lokalt, har vi ikke tatt dette med som lokal produksjon.

- Varmepumper: Produksjon og forbruk antas likt, men tall er ikke kjent. Dette er derfor heller ikke presentert i balansen.

Med disse forutsetningene er Hattfjelldals kommunes energibalanse gitt ved tabell 4.6. NB: elektrisk produksjon er gitt ved middels årsproduksjon, mens resten av tallene er fra 2007 (da dette er det siste året med data for alle kilder).

Tabell 4.6: Energibalanse for Hattfjelldal kommune:

Energikilde	Prod. (GWh/år)	Forbruk (GWh/år)
Elektrisitet	0,2	35,1
Bioenergi	10 - 45	24,5
Olje	0	1,8
Gass	0	0,3
SUM:	10 - 45	61,7

5 Forventet utvikling

I dette kapitlet beskrives *forventet* utvikling, dvs. forhold som er beskrevet av noenlunde konkrete planer. Det legges hovedvekt på de nærmeste årene.

Når det gjelder mer langsiktige muligheter og alternativer, er dette nærmere beskrevet i kap. 6.

5.1 Utvikling av infrastruktur for energi

5.1.1 Elektrisitetsnett

Tilknytning av ny produksjon

Det er planer om flere nye vannkraftverk i kommunen (se kap 5.4.1). Et av prosjektene, Krutåga/Bjørkåselva, vil kreve utbygging av 132 kV-linjer, enten mot Trofors i Grane kommune, eller mot Øvre Røssåga i Hemnes kommune.

Det er også andre planer om mindre vannkraftverk i kommunen. Nettiltak for disse vil kunne avhengig av hvorvidt Krutåga/Bjørkåselva blir utbygd.

Generelt nettutbygging

Som nevnt i kapittel 4.1.1 har ikke reserveforbindelsen mellom Trofors og Hattfjelldal stor nok kapasitet til å fungere som fullgod reserve i tunglastperioder. Dersom kraftverkplanene nevnt over blir realisert, vil 132 kV-forbindelsene bidra til en økt forsyningsikkerhet til Hattfjelldal sentrum.

Bortsett fra mulig boligbygging i sentrum er det ingen spesielle planer i kommunen som tilsier utbygging eller forsterking av høyspent distribusjonsnett i kommunen.

For øvrig foregår det generell ombygging av fordelingstransformatorer, der de som i dag er plassert i mast plasseres i kiosk på bakken. Dette som følge av nye forskriftskrav.

5.1.2 Fjernvarmenett

Det foreligger pr. i dag ingen planer om fjernvarmeanlegg i Hattfjelldal kommune.

5.2 Prognoser for stasjonær energibruk

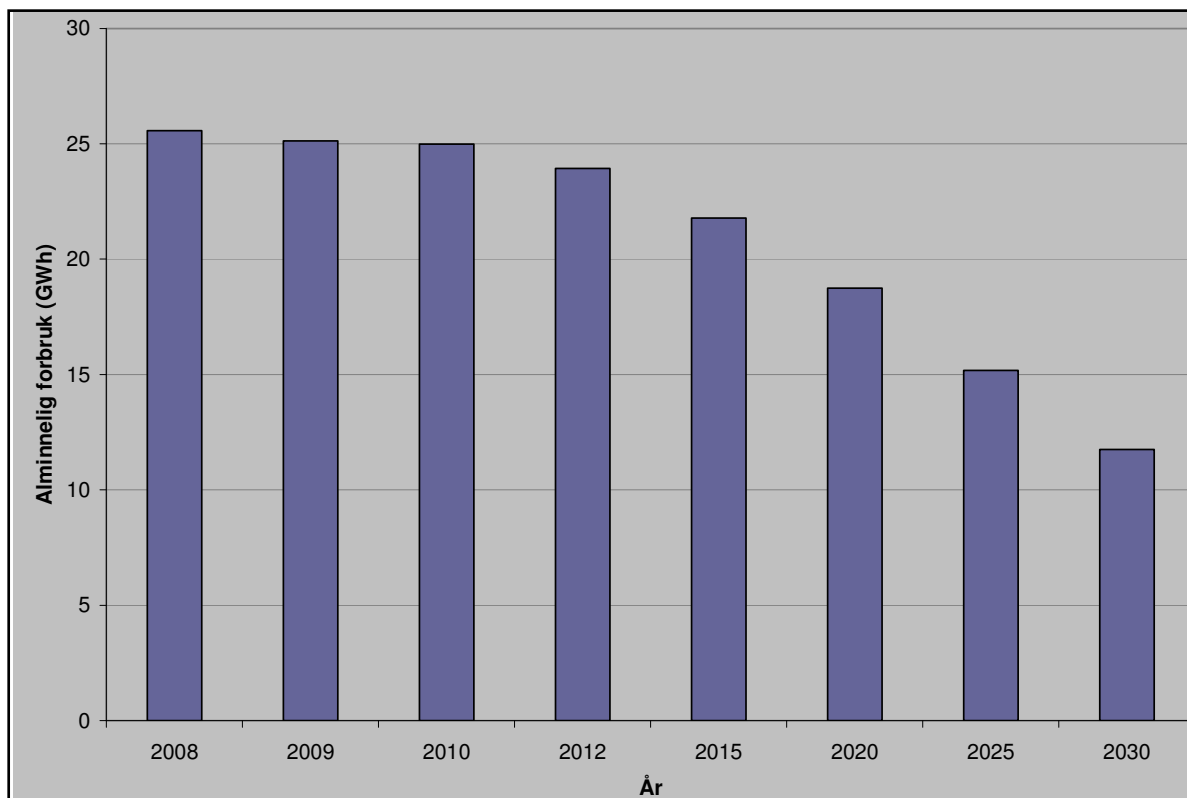
5.2.1 Større bedrifter

Arbor er den eneste bedriften i Hattfjelldal av betydelig størrelse når det gjelder energiforbruk. I 2008 hadde de et elektrisk energiforbruk på ca. 12 GWh/år. Forbruket har vært forventet å være nokså stabilt fram til 2010, og det samme gjelder forbruket av andre energikilder samlet (bioenergi og olje tilsammen, ca. 20 GWh/år). Det har imidlertid vært forventet en dreining mot større andel bioenergi, i forbindelse med økning i sponplateproduksjon. Vi har imidlertid ikke mottatt oppdaterte planer eller prognoser.

5.2.2 Alminnelig forbruk

Når det gjelder såkalt "alminnelig forbruk" (dvs. utenom industri), har vi enkelt antatt at energiutviklingen er proporsjonal med befolkningsutviklingen, der vi har lagt til grunn Statistisk Sentralbyrås MMMM-framskrivninger, dvs. *middels fruktbarhet, middels levealder, middels sentralisering og middels innvandring*.

Et slikt estimat er naturligvis svært usikkert, og må anses som et utgangspunkt. I praksis vil naturligvis det generelle forbruket være sterkt avhengig av utviklingen av næringslivet i regionen. Prognosen basert på MMMM-framskrivning er vist i figur 5.1.

Figur 5.1: Prognose for alm. forbruk i Hattfjelldal (basert på MMMM-framskrivning, SSB)

5.3 Fremtidig utbredelse av vannbåren varme

Kommunen har føringer om at det skal benyttes vannbåren oppvarming, basert på oljefyringsanlegg, i større kommunale bygg som betjenes av egen vaktmester. Dette bl.a. ut fra beredskapshensyn (det blir mulig å holde oppvarming i gang ved lengre strømutfall). Kommunen har ingen føringer om vannbåren oppvarming hos private utbyggere.

Fremtidig utbredelse av vannbårne system i bolighus vil være et spørsmål om god informasjon om de fordelene en slik varmeløsning kan gi, samt et økonomisk spørsmål. Hvis en slik løsning totalt sett kan konkurrere økonomisk med elektrisitet, vil dette automatisk føre til økt andel vannbårne anlegg. Prisene på alternativ energi er igjen avhengig av hvilke rammer myndighetene legger opp til, i form av avgifter og støtteordninger..

5.4 Planlagt energiproduksjon

5.4.1 Elektrisitetsproduksjon

Potensial og oversikt, små vannkraftverk

Små kraftverk (installert effekt opp til 10 MW) utgjør et vesentlig energipotensial. En ressurskartlegging foretatt av NVE i 2004 viste et potensial på ca. 25 TWh/år (25 000 GWh) for hele Norge, forutsatt en utbyggingskostnad under 3 kr/kWh [17]. I ressurskartleggingen ble også potensial med investeringskostnad mellom 3 og 5 kr/kWh kartlagt, og dette utgjør i overkant av 7 TWh. Tar vi dette med, blir altså totalt potensial for landet på 32 TWh (32 000 GWh) pr. år.

I kartleggingen var Nordland det fylket med nest størst potensial for småskala vannkraftutbygging, etter Sogn og Fjordane. I figur 5.2 er det kartlagte potensialet på Helgeland vist pr. kommune. Figuren viser både andelen for investeringkostnad under 3 kr/kWh, og andelen med investeringskostnad mellom 3 og 5 kr/kWh.

Merk at det altså er potensialet for kraftverk med ytelse opp til 10 MW som er kartlagt. Noen steder kan det være aktuelt med større kraftverk enn dette, og avhengig av vurderingen i hver tilfelle kan slike prosjekter være helt eller delvis utelatt i kartleggingen. I noen tilfeller er utbyggingsplaner kun aktuelle for større kraftverk, mens det i andre tilfeller kan være tatt med prosjekter som er antatt å være inntil 10 MW, men som i praksis blir realisert med en større ytelse enn dette.

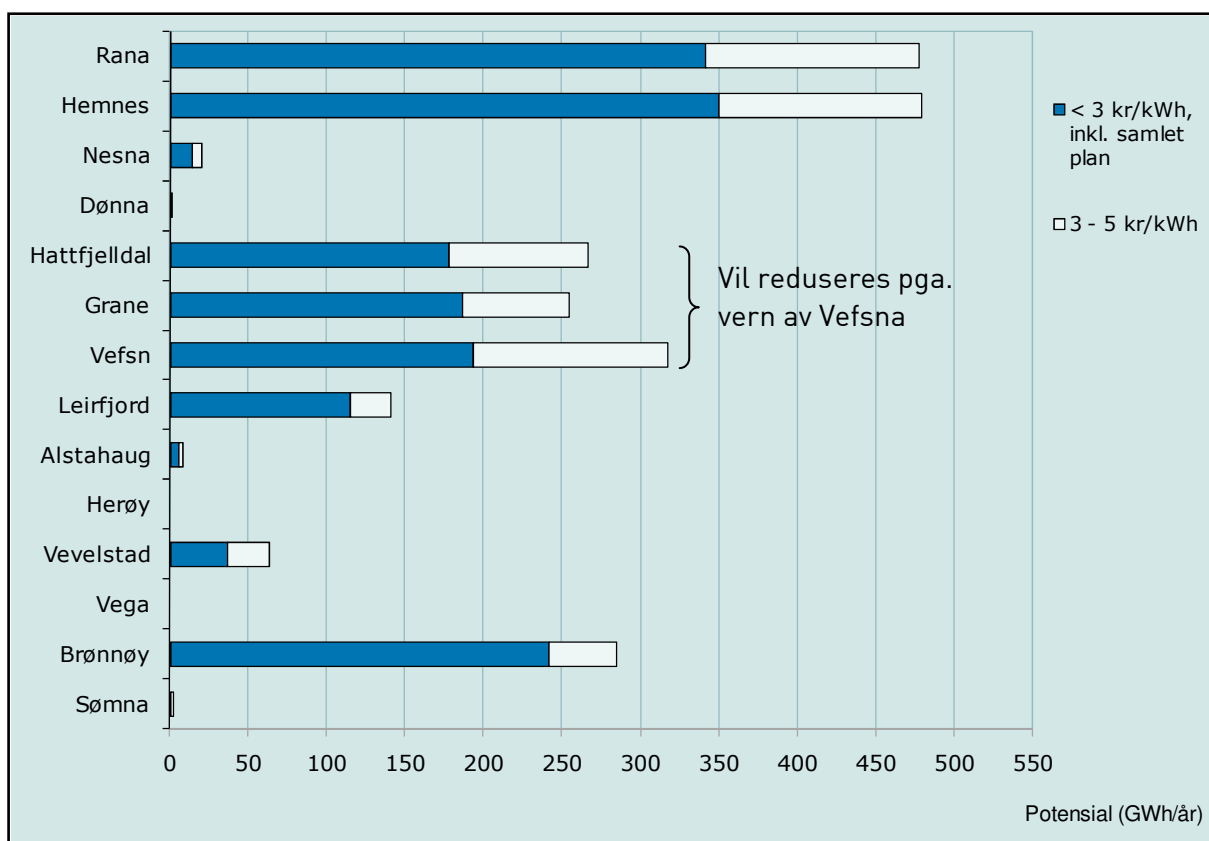
Vær også oppmerksom på at kartleggingen ble utarbeidet før det ble bestemt at Vefsna skulle vernes. Det betyr at potensialet for kommunene Hattfjelldal, Grane og Vefsn antakelig skal reduseres en del. Hvor stor reduksjonen blir er vanskelig å anslå, da det likevel kan tenkes at små kraftverk (mindre enn 1 MW) kan tillates utbygd i sideelver. NVE har senere gjort et estimat av *effektpotensial* som antyder en kraftig reduksjon i Grane (ca. 80%) og Hattfjelldal (ca. 50%), mens potensialet i Vefsn får en noe mindre reduksjon (ca. 20 %). Til gjengjeld foreligger det omfattende planer om kraftutbygging i Hattfjelldal der ytelsene er over 10 MW, og som ikke berøres av vernet.

I figur 5.3 har vi vist en oversikt i GWh/år over små kraftverk som er utbygd siden kartleggingen, samt de som er planlagt pr. i dag. Planene er inndelt i to grupper:

- Prosjekter som allerede er innvilget, samt de som er konsesjonssøkt eller meldt til myndighetene.
- Øvrige planer, som det pr. i dag bare er informert om til HelgelandsKraft Nett (forespørsel om tilknytning).

Den første gruppen er altså de mest konkrete prosjektene, men det vil naturligvis være noen av disse som enten ikke får konsesjon eller som vil kunne bli skrinlagt av andre grunner. På den annen side er det en god del av prosjektene i den andre gruppen som er rimelig konkrete.

Figur 5.2: Potensial for små kraftverk pr. kommune (NVEs kartlegging, 2004)

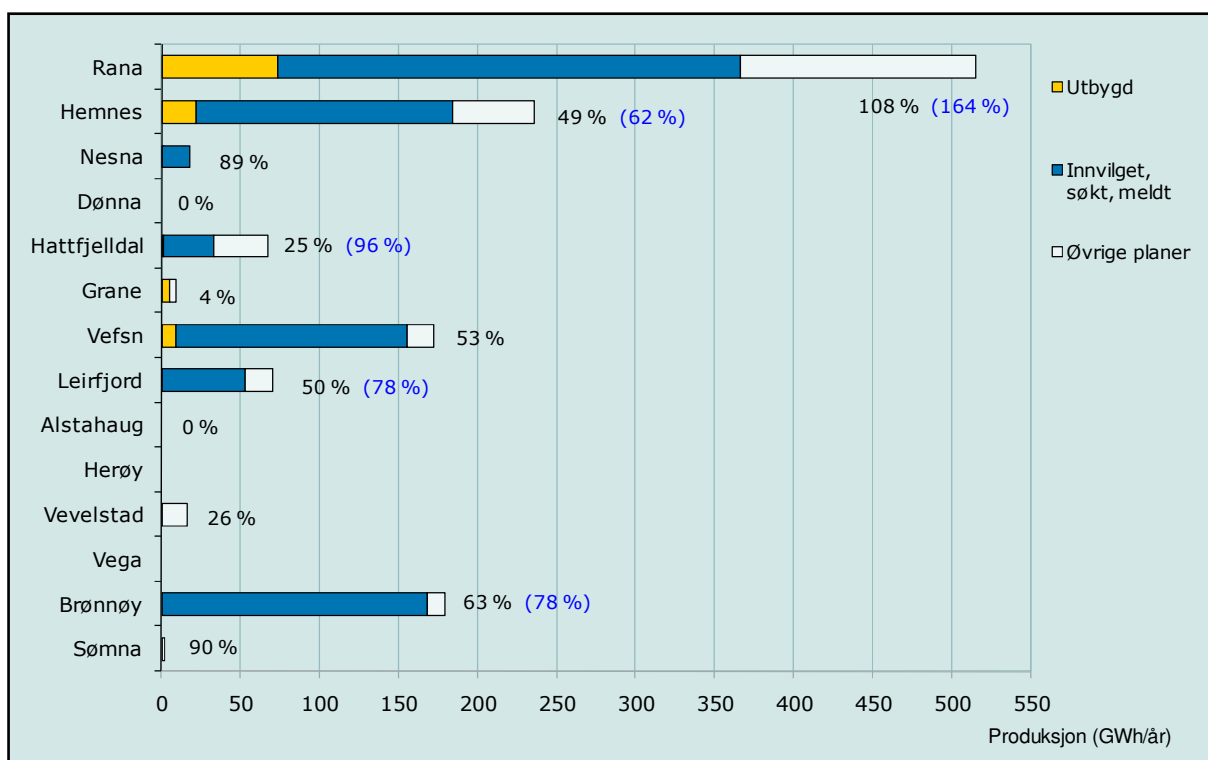
I figur 5.3 er det dessuten oppgitt i prosent hvor stor andel av det kartlagte potensialet som vil bli realisert dersom man legger sammen alle utbygde og planlagte prosjekter med ytelse opp til 10 MW. I noen av kommunene finnes det også planer om kraftverk med ytelse på mer enn 10 MW. Disse er ikke med i søylediagrammet, men det er oppgitt i parentes (blå tall) hvor stor del av det kartlagte potensialet den totale utbyggingen utgjør dersom også disse prosjektene inkluderes.

Legg ellers merke til at i Rana kommune utgjør utbygde og planlagte kraftverk til sammen *mer* enn NVEs kartlagte potensial, selv når kun prosjekter inntil 10 MW tas med.

HelgelandsKraft Nett har utarbeidet en mer detaljert oversikt over energipotensialet for små vannkraftverk i Rana, der det også er estimert et potensial for de enkelte vassdrag. Dette er gjort på oppdrag fra Rana kommune. Myndighetene anbefaler at tilsvarende oversikter utarbeides for andre kommuner med betydelig energipotensial for små vannkraftverk.

NVE planlegger for øvrig å utarbeide en oppdatert og mer detaljert kartlegging, der det også justeres for at lønnsomhetsgrensene har endret seg (pga. økte energipriser, etc). Disse endringene kan dermed tilsi et *høyere* potensial enn nevnt over. Også ny teknologi kan øke det lønnsomme utbyggingspotensialet.

På den annen side er det i kartleggingen fra 2004 ikke tatt hensyn til kostnader for nett-tilknytning. Når disse kostnadene tas med vil det en del steder kunne bidra til å *redusere* potensialet for lønnsom utbygging. Vi minner også om Nordland Fylkeskommunes fylkesdelsplan om små vannkraftverk [3] som vil kunne være med å bestemme hvor stor del av potensialet som kan realiseres. I fylkesdelsplanen utredes dessuten nettkapasitet. Også NVE har begynt å se på en kommunevis kartlegging av nettkapasitet. En bedre oversikt over dette, der hele regionen sees i sammenheng, vil kunne gi et mer korrekt kostnadsbilde for kraftutbyggingen.

Figur 5.3: Produksjon pr. kommune, utbygde og planlagte små kraftverk

Nettkapasitet er den viktigste utfordringen i forbindelse med små kraftverk. Siden kraftverkene ofte er lokalisert i områder med lavt lokalt forbruk, vil det ofte være nødvendig å forsterke nettet eller bygge nytt. Det eksisterer dessuten enkelte flaskehalser i regionalnettet på Helgeland, og vi er et overskuddsområde når det gjelder effekt, med begrenset kapasitet i sentralnettet ut av regionen. Vi har dermed den situasjon at småkraftutbyggingen kan utløse behov for forsterkninger i såvel regionalnett som sentralnett. Både HelgelandsKraft og Statnett vurderer nå tiltak som kan øke kapasiteten i de overliggende nettnivåene.

En annen utfordring er at et energisystem med mange små produksjonsenheter spredt utover i nettet er mer komplekst enn et system med noen få, store kraftverk. Dette krever god overvåkning og styring når det gjelder spenningsforhold, stabilitet, etc.

Små kraftverk utgjør imidlertid et vesentlig bidrag til fornybar energi på landsbasis, og potensialet på Helgeland er altså meget stort (ca. 2 TWh/år). I enkelte tilfeller, når kraftverkene er lokalisert nært større lastuttak, kan lokal produksjon dessuten bidra til å redusere elektriske tap i nettet.

Planer om vannkraft i Hattfjelldal kommune

Krutåga/Bjørkåselva

De er konsesjonssøkt flere alternative planer for utbygging av Krutåga og Bjørkåselva (også kalt *Grubben* kraftverk, avhengig av alternativ), enten samlet eller hver for seg. I alle tilfelle vil dette innebære bygging av kraftverk som ikke kommer inn under definisjonen av "små kraftverk" (mindre enn 10 MW). Avhengig av alternativ kan samlet installert effekt for dette prosjektet bli på inntil 60 – 70 MW, og samlet årsproduksjon på rundt 190 GWh.

Små kraftverk

Kjente planer om småkraftverk i Hattfjelldal kommune er vist i tabell 5.1.

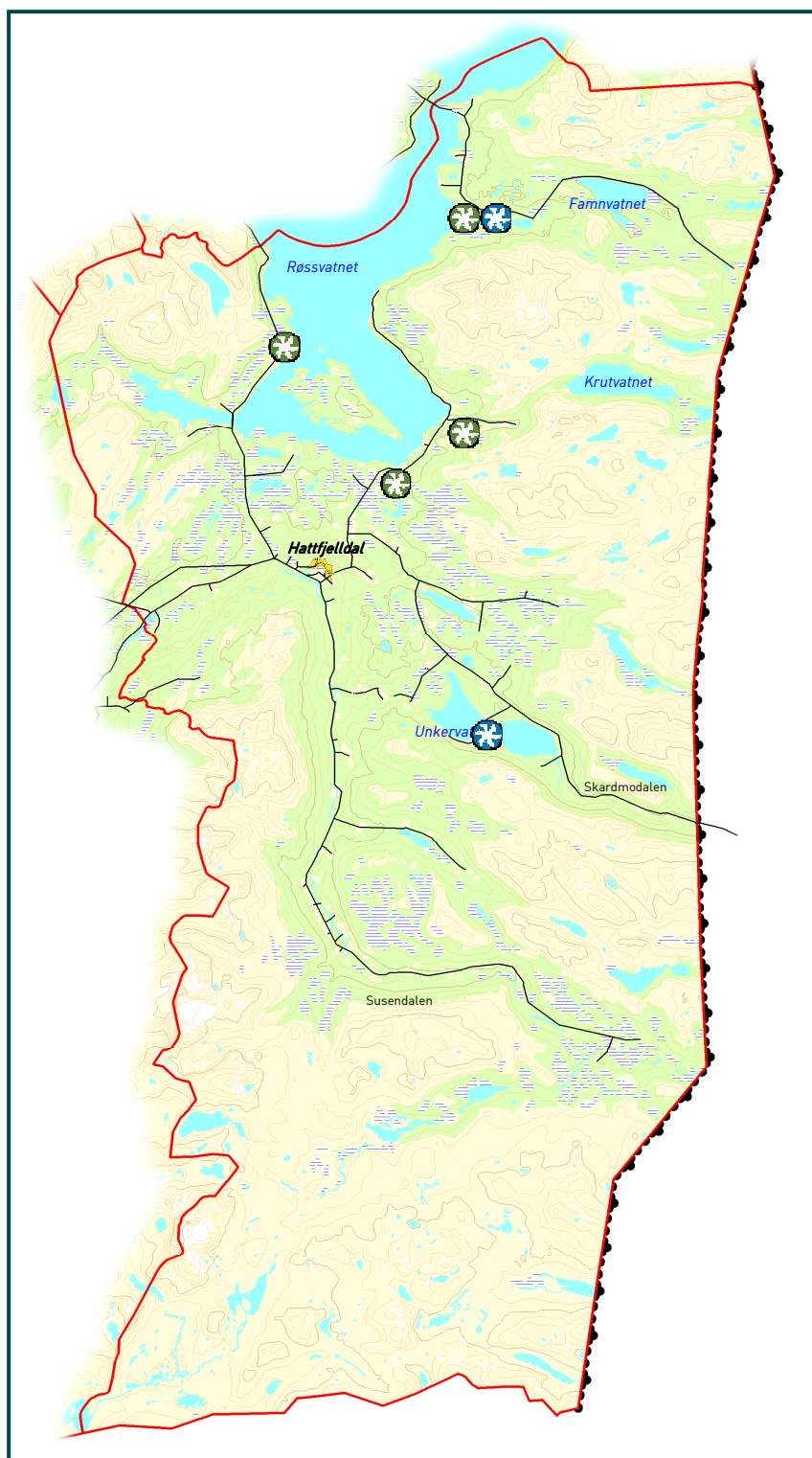
Tabell 5.1: Kjente planer om vannkraftverk i Hattfjellda l kommune

Kraftverk	Effekt (MW)	Årsprod. (GWh)	Status
Stikkelvika	7,0	ca. 21	Konsesjonssøkt
Sørdal	2,7	10 - 12	Konsesjonssøkt
Melktjørnbekken	1,5	ca. 6	Utredes
Raudvasselva	3,0	ca. 12	Utredes
Elvkroken/Nerlifjelleva	4,0	ca. 15	Utredes

Tilknytning av ny produksjon vil normalt kreve at det gjøres tiltak i nettet. I noen tilfeller er det tilstrekkelig med bare mindre utskiftninger, mens det andre ganger kan være nødvendig å enten forsterke store deler av distribusjonsnettet, eller bygge helt nye nettforbindelser fra kraftverk til nærmeste transformatorstasjon. For de største kraftverkene, samt i områder med mange prosjekter, kan det være nødvendig å bygge nytt nett på regionalnettsnivå (132 kV). Det vil bli nødvendig i Hattfjelldal dersom Krutåga/Bjørkåselva bygges ut. Konkrete nettutbyggingsplaner i forbindelse med ny kraftproduksjon er beskrevet nærmere i kapittel 5.1.1.

Kartet i figur 5.4 viser alle de nevnte vannkraftplanene (både småkraftverk og større kraftverk), sammen med de kraftverkene som eksisterer pr. i dag.

Figur 5.4: Små kraftverk i Hattfjelldal. Kraftverk som allerede er bygd og tilknyttet nettet, er vist med blått symbol. De mest aktuelle planlagte kraftverkene er vist med grønt symbol. Plasseringer er omtrentlig.

5.4.2 Produksjon av annen energi

Det er etter det vi kjenner til ikke planer om produksjon av annen energi i Hattfjelldal kommune. Spillvarme fra Arbor utgjør en tilgjengelig energikilde, men en eventuell utnyttelse avhenger av at kundegrunnlaget for varmeleveranse er stort nok.

6 Mulige fremtidige energikilder

6.1 Utnyttelse av lokale energiresurser

I kapittel 4.4.3 beskrev vi energiresurser i Hattfjelldal kommune som pr. i dag ikke er utnyttet til energiforsyning. Kapittel 5.4 viste *forventet* fremtidig energiproduksjon i løpet av de nærmeste årene. Her ser vi på hvilke muligheter som finnes for å utnytte mer av de lokale energiresursene, evt. på noe lengre sikt.

Vannkraft

Som beskrevet i kap. 4.4.3 er det kartlagt et potensial på ca. 460 GWh/år for vannkraft i Hattfjelldal, men dette kan være enda større. For det første kan endrede lønnsomhetskriterier tilsi et større potensial for små kraftverk, og for det andre er det for større kraftverk kun inkludert konkrete planer som er kjente pr. i dag. På den annen side vil det praktisk utbyggbare potensialet reduseres som følge av vern av Vefsna. Vi har anslått at dette reduserer potensialet til ca. 320 GWh/år, men dette er svært usikre estimer. Ellers vil det utbyggbare potensialet også være avhengig av nettkostnader på de aktuelle stedene.

Vindkraft

Vi har tidligere bare vurdert vindkraftpotensialet i kystkommunene. Det blir imidlertid stadig mer aktuelt med vindmølleparker i fjellområder, og det kan derfor tenkes å være et utbyggbart potensiale også i innlandskommunene.

Bioenergi

Hattfjelldal er en stor skogkommune, og man kan tenke seg produksjon av pellets eller flis lokalt. Pelletsproduksjon krever en del investeringer, mens flis kan produseres som biprodukt i skogbruket til en svært lav pris (se tabell C.1 i vedlegg C). Til gjengjeld er ofte leveringssikkerheten for dårlig ved slik produksjon.

Det vil kunne være et marked for pellets i større enkeltbygg som i dag har oljefyring, samt i husholdninger, som erstatning for vedfyring.

Avfall

Avfall fra Hattfjelldal kommune fraktes til SHMILs mottaksanlegg i Mosjøen. Der blir deponigass utnyttet til oppvarming ved SHMILs eget anlegg. Annet avfall blir også utnyttet som energiresurs, men utenfor Helgeland. Det vil neppe være lønnsomt å utnytte slike ressurser lokalt i Hattfjelldal.

Det kan imidlertid tenkes at et felles avfallsforbrenningsanlegg på Helgeland, med bidrag fra både SHMIL og HAF (Nord-Helgeland), vil kunne være lønnsomt. Dersom et slikt anlegg ble etablert, ville det også kunne bli aktuelt med levering av avfall fra andre regioner.

Spillvarme

Spillvarme fra Arbor Hattfjelldal kan være godt egnet som kilde i et fjernvarme- eller nærvarmeanlegg i Hattfjelldal sentrum. Pr. i dag ser det ikke ut til å være tilstrekkelig kundegrunnlag for at et slikt anlegg vil være lønnsomt, men muligheten bør vurderes

nærmere dersom boligmasse med vannbåren varme øker, eller dersom kostnadsfaktorene endrer seg.

Varme fra omgivelser

Det finnes mange typer varmepumper, der varmen kan tas fra luft, vann eller jord. Noen av disse er godt egnet til montering i husholdninger, mens andre krever større investeringer, og er best egnet for større bygg eller i nær-/fjernvarmeanlegg.

Det er allerede solgt mange luft-til-luft-varmepumper til forbrukerne. For bygg som ligger nært en elv kan det også være aktuelt å vurdere varmepumper som tar varmen fra vannet. Også varmepumper som utnytter varme fra jord eller grunnvann kan være aktuelle.

For en mer generell presentasjon av ulike alternative energikilder og -teknologi, se f.eks:

- Nettstedet www.fornybar.no.
- Rapport fra Norsk Forskningsråd om nye, fornybare energikilder [18].

6.2 Miljømessig og samfunnsøkonomisk vurdering av aktuelle alternativer

6.2.1 Miljømessig vurdering

I en større sammenheng vil det være naturlig å først sammenligne miljøkonsekvensene ved alternative varmeløsninger med de ulemper som videre vannkraftutbygging vil ha for miljøet. I mangel på objektive kriterier vil imidlertid en slik sammenligning mellom helt ulike miljøkonsekvenser være vanskelig. Miljøkonsekvensene ved vannkraft er påvirkning av økologi og biotoper, samt estetisk påvirkning.

Vindkraft har for eksempel estetiske konsekvenser, og kan også kreve at det foretas større nettutbygging. Støy kan også være et problem.

For lokal varmeproduksjon vil miljøkonsekvensene variere sterkt avhengig av varmekilde. Typiske konsekvenser vil være lokal forurensning (partikler, røyk, gasser), CO₂-utslipp, samt lokal estetisk påvirkning. Se tabell C.1 i vedlegg C. Miljøkonsekvensene vil imidlertid være mindre når forbrenning skjer i en varmesentral (i fbm. et fjernvarmeanlegg) enn når tilsvarende brensler forbrennes i mange lokale fyringsanlegg i enkeltbygg. Fyring med LNG gir lite forurensning sammenlignet med olje, men som alle andre fossile brensler vil det gi netto utslipp av CO₂.

Bioenergi kan medføre en viss lokal forurensning i form av røyk og partikler. Disse problemene vil sannsynligvis være mindre for pellets enn for flis og ved. Biobrensel gir imidlertid ingen netto CO₂-utslipp, da den mengden som slippes ut ved forbrenning tilsvarer det som er tatt opp i plantematerialet under veksten. Ved å hele tiden plante like mye som man tar ut, har man dermed et CO₂-kretsløp i balanse.

Når det gjelder avfall vil nedbrytning gi utslipp til omgivelsene enten dette skjer ved forbrenning eller deponering. Det er imidlertid strenge rensekraav til forbrenningsanlegg, og det er dessuten et krav fra myndighetene at 75 % av det totale avfallet på landsbasis skal gjenvinnes innen 2010, enten som materialer eller som energi. Organisk avfall er det ikke lenger tillatt å deponere. Spørsmålet blir dermed om avfallet bør forbrennes lokalt eller et annet sted. Utslippskravene er de samme i større og mindre anlegg.

Bruk av spillvarme vil ikke føre til forurensning som ikke allerede eksisterer, og det er derfor en miljømessig mye gunstigere energikilde til bygg med vannbåren varme enn fyring med brensler i hvert enkelt bygg.

Vi har ikke oversikt over miljøkonsekvenser ved bruk av varmepumper, men disse vil avhenge av hvor varmen hentes fra.

Vi viser for øvrig til generell oversikt i tabell C.1 i vedlegg C.

6.2.2 Samfunnsøkonomisk vurdering

Som nevnt i kap. 2.2.2 er en samfunnsøkonomisk sammenligning også vanskelig, da de totale kostnadene ved en teknologi omfatter svært mange faktorer, hvorav bare noen er kjente.

Vi viser til en generell oversikt over ulike energikilder med vurdering av miljøkonsekvenser og produksjonskostnad i tabell C.1, vedlegg C. Tabellen viser også hvor mye energi som antas å være tilgjengelig (på landsbasis) til de oppgitte produksjonskostnadene.

6.3 Generelle anbefalinger

Etter dagens lovgivning kan kommunen som *reguleringsmyndighet* i begrenset grad gi bestemmelser som påbyr bestemte varmeløsninger for enkeltbygg eller utbyggingsområder (for eksempel at det skal være vannbåren varme i alle bygg i et avgrenset område).

Kommunene kan imidlertid pålegge tilknytningsplikt til fjernvarmeanlegg, forutsatt at fjernvarmekonsesjon først er tildelt for det aktuelle området [19].

I egenskap av *tomteeier* i utbyggingsområder kan kommunene gi klare føringer om energiløsninger som vilkår for aktuelle utbyggere. Slike løsninger kan også fastsettes gjennom *utbyggingsavtaler*. Kommunene har uansett en sentral rolle i valg av varmeløsninger for bygg og byggefelt.

For øvrig bør kommunen vurdere andre hensiktsmessige føringer for å best mulig legge til rette for løsninger i tråd med egne mål og strategier. Det er viktig at utbygger får tilgang til god informasjon om aktuelle alternativer, samt at kommunens strategi og planer på området formidles til utbygger i god tid.

Eventuelle økonomiske tilskuddsordninger fra statens side vil kunne være et viktig virkemiddel for å stimulere til f.eks. systemer for vannbåren varme. Herunder hører støtteprogrammer fra Enova, samt Husbankens lån og tilskudd til anlegg for vannbåren oppvarming.

Det er viktig at aktuelle energiresurser og -teknologier sees i sammenheng. Dersom det etableres systemer for distribusjon av varmeenergi, er det viktig at dette sees i sammenheng med utbygging av kraftnett, slik at det totale energisystemet blir mest mulig rasjonelt og samfunnsøkonomisk.

Når det gjelder kommunens egen virksomhet vil aktuelle tiltak for å redusere energiforbruk og klimautslipp generelt være f.eks:

- Bedre energieffektiviteten i bygg, først og fremst i henhold til Teknisk Forskrift i den reviderte plan- og bygningsloven [20]. Dessuten finnes det spesifikasjoner for såkalt lavenergihus og "passivhus" [21], hvor det spesifikke energiforbruket er spesielt lavt.
- Automatisering og styring av energibruk i bygg.
- Utfasing av fossile brenslere til fordel for fornybare energikilder.
- Utnyttelse av tilgjengelig varme (spillvarme, solvarme, grunnvarme, varme fra sjø/luft).

Det arbeides med temaplan for energi og miljø i Hattfjelldal kommune, og kommuneplan er under revisjon.

Vedlegg

A) Energibruk pr. energikilde og forbruksgruppe

Tabellene A.1 – A.4 viser energiforbruk pr. forbruksgruppe og år for henholdsvis energikildene bioenergi, gass, olje (inkl. diesel, bensin, spesialdestillater, mv.) og elektrisitet.

Kilder: Helgelandskraft (elektrisitet) og SSB (resten).

Tabell A.1: Energiforbruk (GWh/år) i Hattfjelldal fra bioenergi

År	Primærnæring	Industri	Tjenesteyting	Husholdninger
2000	0,0	8,3	0,0	3,9
2001	0,0	17,1	0,0	3,5
2002	0,0	15,2	0,0	4,4
2003	0,0	9,5	0,0	4,4
2004	0,0	6,1	0,0	4,4
2005	0,0	12,4	0,0	4,5
2006	0,0	18,8	0,0	4,7
2007	0,0	20,4	0,0	4,1

Tabell A.2: Energiforbruk (GWh/år) i Hattfjelldal fra gass

År	Primærnæring	Industri	Tjenesteyting	Husholdninger
2000	0,0	0,0	0,1	0,2
2001	0,0	0,0	0,1	0,1
2002	0,0	0,0	0,1	0,1
2003	0,0	0,0	0,1	0,2
2004	0,0	0,0	0,1	0,2
2005	0,0	0,0	0,0	0,2
2006	0,0	0,0	0,2	0,2
2007	0,0	0,0	0,1	0,2

Tabell A.3: Energiforbruk (GWh/år) i Hattfjelldal fra olje

År	Primær- næring	Industri	Tjeneste- yting	Hus- holdninger
2000	0,0	2,1	0,9	0,9
2001	0,0	1,2	0,7	0,7
2002	0,0	2,3	0,8	0,8
2003	0,0	2,0	1,1	1,2
2004	0,0	0,5	0,8	0,9
2005	0,0	0,6	0,6	0,7
2006	0,0	2,4	0,9	0,7
2007	0,0	0,6	0,6	0,5

Tabell A.4: Energiforbruk (GWh/år) i Hattfjelldal fra elektrisitet

År	Primær- næring	Industri	Privat tj.yting	Hus- holdninger
2001	0,4	11,5	4,9	15,3
2003	0,3	10,1	4,7	13,5
2004	0,4	11,7	4,5	13,8
2005	0,4	12,1	4,8	14,2
2006	0,4	13,3	5,2	14,4
2007	0,5	14,8	5,8	14,0
2008	0,5	12,1	6,6	13,7

B) Kommunale vedtak av betydning for det lokale energisystemet

- Kommunen har vedtatt føringer om at det skal benyttes vannbåren oppvarming, basert på oljefyringsanlegg, i større kommunale bygg som betjenes av egen vaktmester, bl.a. ut fra beredskapshensyn (ved eventuelle langvarige strømutfall).
- Det foregår arbeid med energi- og klimaplan. Denne forventes ferdigstilt i begynnelsen av 2010.

C) Miljømessig og samfunnsøkonomisk vurdering av ulike energikilder

Som nevnt tidligere vil en miljømessig sammenligning av ulike energikilder vanskeliggjøres ved at miljøkonsekvensene kan være av helt forskjellig karakter, og at det alltid vil ligge subjektive vurderinger til grunn for hvordan disse vektlegges. I tillegg kan lokale forskjeller spille inn. Tilsvarende vil en korrekt samfunnsøkonomisk sammenligning forutsette at alle konsekvenser er kjent og riktig prissatt, som vi allerede har vært inne på.

Vi har valgt å gi en oversikt over ulike energikilder med vurdering av miljøkonsekvenser og produksjonskostnad i tabell C.1. Her har vi også angitt hvor mye energi som antas å være tilgjengelig pr. år på landsbasis til de oppgitte produksjonskostnadene [6,14,15]. NB: kostnadstall er fra 2004, og kan ha endret seg noe.

Tabell C.1: Miljøfaktorer og produksjonskostnader for ulike energikilder

Energikilde		Miljøbelastning				Fornybar	Potensial, Norge	
		Lokal forurensning	Klimagasser	Økologi	Estetikk		Utnyttbart ¹ (TWh/år)	Prod.kostnad (øre/kWh)
Direkte varmeproduksjon	Olje	x x x	x x x	xx	x		ukjent	50 – 80
	Gass	(x)	x	x	x		ukjent	20 – 40
	Pellets	(x)				x	30	17 - 35
	Flis	x				x		7 - 16
	Ved	x x				x		25 - 70
	Avfall	x	(x)		(x)	(x)	3 - 6	varierende
	Spillvarme ²						1 – 10	5 – 20
Varme-pumpe	Varme fra luft					x	ubegrenset	30 – 45
	Varme fra jord					x		30 – 45
	Varme fra vann					x		30 – 45
Elektrisitet	Vannkraft			x	x	x	65	5 – 30
	Vindkraft				x	x	85	23 - 35
	Gasskraft	(x)	x	x	x		ukjent	20 – 40
	Bio-kraft ³	(x)				x	0,4	35 – 80

1) Potensial som er utnyttbart til beskrevet produksjonskostnad.

2) Industriprosesser som spillvarmen hentes fra vil selvsagt kunne være forbundet med vesentlige miljøkonsekvenser, men disse endres ikke ved at spillvarmen nyttiggjøres. Miljøkonsekvensene er derfor her satt til null.

3) Kostnaden for elektrisitetsproduksjon fra bioenergi viser her til såkalt «bio-gass», men slik produksjon kan også gjøres med fast biobrensel.

De oppgitte produksjonskostnadene er veiledende, og vil kunne variere mye med kundegrunnlag, avstander, lokale forhold, etc. Dette gjelder spesielt kilder for ren varme- produksjon, der kostnadene vil variere mye med om disse inngår i et større fjernvarme- anlegg, eller utnyttes i den enkelte bolig.

Vær oppmerksom på at en energikilde som flis er et *overskuddsprodukt* fra skogbruk, og derved har lav kostnad men begrenset og ustabil levering.

NB: et såkalt «kogen-anlegg» vil produsere både elektrisitet og varmeenergi. Dette kan fyres med f.eks. gass eller biobrensel. Et slikt anlegg vil kunne oppnå en høyere virknings- grad, og dermed bedre lønnsomhet, enn produksjon av enten varme eller elektrisitet hver for seg.

D) Ordliste

A

Alminnelig forsyning	Last utenom større industri.
Alminnelig husholdning	Husholdninger utenom fritidsboliger.
Anleggsbidrag	Engangsbetaling som kunden betaler ved etablering av nettanlegg. Brukes i tilfeller der kostnaden skal dekkes helt eller delvis av den enkelte kunde.
Anleggskonsesjon	Tillatelse til bygging og drift av høyspenningsanlegg.
Avbruddskostnad	En næringskundes kostnader som følge av avbrudd i elektrisk forsyning.
Avfallsforbrenningsanlegg	Anlegg for forbrenning av avfall der varmeenergien kan utnyttes, enten direkte til oppvarming, til elektrisitetsproduksjon via dampturbin, eller begge deler.

B

Biobrensel	Brensel av organisk materiale, unntatt <i>fossile brensler</i> . Eksempler på biobrensel er ved, flis, pellets, brikketter og gress.
Brukstid	Årsforbruk eller årsproduksjon av energi dividert med <i>effektens</i> maksimalverdi for året. Gir et uttrykk for hvor jevnt forbruket eller produksjonen har vært.

D

Distribusjonsnett	Nett som fordeler energien til sluttbrukere. Det skilles mellom høyspent distribusjonsnett (1 – 22 kV) og lavspent distribusjonsnett (vanligvis 230 V eller 400 V).
Distribusjonssystem	Teknisk system for fordeling av energi (f.eks. distribusjonsnett for elektrisitet, eller fjernvarmeanlegg).

E

Effekt	Energi pr. tidsenhet. Energiproduksjon eller -forbruk varierer med tiden. Effekten er dermed uttrykk for energiens øyeblikksverdi.
Effektledd	Den delen av <i>nettleien</i> som avhenger av kundens effektforbruk. Brukes normalt bare for visse kundegrupper.
Elektrisitet	Energi i form av elektrisk strøm (ladninger pr. tidsenhet).
Elektrokjele	Kjele for elektrisk oppvarming av vann. Vanligvis kombinert med andre brensler som for eksempel olje.
Energi	Varme, eller evne til å utføre mekanisk arbeid.
Energibærer	Transporterbart brensel, eller medium for transport / lagring av energi (f.eks. olje, gass, elektrisitet, fjernvarme).
Energikilde	Naturlig forekommende energiform som omsettes til utnyttbar energi (vanligvis til varme, elektrisitet eller mekanisk energi).
Energiledd	Den delen av <i>nettleien</i> som avhenger av kundens energiforbruk.
Energiloven (markedsregulering)	Lov av 1990 som bestemmer rammene for energiproduksjon og nettvirksomhet (inntektsrammeregulering) i Norge.

Energipris	Prisen kunden betaler for sitt energiforbruk. Elektrisk energi omsettes i markedet til en pris som varierer på kort tidsskala (<i>spotpris</i>), men de fleste sluttbrukere betaler en gjennomsnittspris over et visst tidsrom, eller en forventet gjennomsnittspris noen år fremover i tid (<i>fastavtale</i>). Prisen på elektrisk energi vil være styrende for energipris generelt.
Energiselskap	Selskap som produserer og/eller overfører/distribuerer energi.
Energiutredning	Prosess/dokument som beskriver nåtilstand og forventet utvikling for produksjon, overføring og forbruk av energi i et område, og der aktuelle energikilder og energibærere vurderes.
ENØK	<i>Energiøkonomisering</i> . Omfatter teknologi, tiltak og føringer for reduksjon av energiforbruk.

F

Fastavtale	En avtale som inngås mellom energiselskap og kunde om fast energipris for et gitt tidsrom.
Fastledd	Den delen av <i>nettleien</i> som er uavhengig av kundens energi- og effektforbruk. Fastleddet tilsvarer de nettkostnadene som ikke avhenger av nettbelastningen, men som påløper uansett så lenge anlegget er operativt.
Fjernvarme	Varmeenergi som overføres fra produksjonssted til sluttbruker vha. et <i>distribusjonssystem</i> (typisk: rør i bakken).
Fjernvarmekonsesjon	Konsesjon som gir et selskap rett til å bygge fjernvarmeanlegg og overføre fjernvarme innenfor et gitt område.
Flaskehals	Kapasitetsbegrensninger i et elektrisk nett som hindrer overføring av tilgjengelig energi.
Forbruksgruppe	En kategori av energibrukere, f.eks. industri, jordbruk eller husholdninger.
Fordelingsnett	Det samme som <i>distribusjonsnett</i> .
Fordelingstransformator	Transformator som omsetter elektrisk spenning fra høyspent (vanligvis 11kV eller 22 kV) til lavspent (vanligvis 230 V eller 400 V).
Forsyningsplikt	Nettselskapene har i utgangspunktet plikt til å gi nett-tilknytning til alle som ønsker det, men de kan kreve <i>anleggsbidrag</i> der de finner det nødvendig av kostnadshensyn.
Forsyningssikkerhet	Beskriver i hvilken grad energiforsyningen er sikret mot bortfall, enten pga. avbrudd (leveringspålitelighet) eller mangel på tilgjengelig energi.
Fossile brensler	Olje, kull og gass som har blitt til ved at organisk materiale fra flere millioner år tilbake er omdannet under høyt trykk i sedimentære bergarter.
Fritidsboliger	Hus der det ikke bor fastboende, f.eks. hytter og sommerhus.

G

Gasskraft	Elektrisk energi produsert ved forbrenning av gass.
Grønne sertifikater	Bevis utstedt av staten (pr. MWh) på at energi er produsert fra fornybare energikilder. Disse omsettes på «børs», parallellt med energiomsetningen. Ved å stille krav til hvor mye av den omsatte energien som skal være knyttet til slike sertifikater, kan man fremme ny energiproduksjon basert på fornybare energikilder.

H

Hovednett	Det samme som <i>sentralnett</i> .
Husholdningskunder	Energikunder i form av boliger, inkl. fritidsboliger.
Høyspent	Spenninger over 1000 Volt (vekselstrøm).

I

Infrastruktur	Systemer for distribusjon, transport og kommunikasjon i samfunnet, og som er felles for flere næringsaktører, kunder, etc. innenfor et område. Eks: veinett, jernbane, fly, telefon, elektrisitetsnett, internett, fjernvarmenett, etc.
Inntektsramme	Det totale beløpet et nettselskap har lov å ta inn som nettleie fra sine kunder. Rammen beregnes av myndighetene på bakgrunn av nettets utstrekning og alder, geografi, avbruddsforhold, mm.

J

Jordvarme	Varmeenergi som finnes i jorda.
-----------	---------------------------------

K

Kabelnett	Elektrisitetsnett bestående av kabler i jorda.
KILE	Beløp som inntektsrammen til et nettselskap justeres med årlig, bestemt av ikke-levert energi pga. avbrudd i forsyningen.
Kjelkraft	Elektrisk energi som kan frigjøres ved at elektrokjel også kan fyres med brensler som energikilde.
Kogen-anlegg	Lokalt anlegg for produksjon av både elektrisitet og varmeenergi.
Konsesjonsområde	Geografisk område der et energiselskap er gitt tillatelse til å bygge og drive infrastruktur for levering av energi.
Kraftkrevende industri	Industri basert på prosesser som krever store mengder elektrisk energi, f.eks. elektrolyse (aluminiumproduksjon) og smelteverk.
Kullkraft	Elektrisk energi produsert ved forbrenning av kull.

L

Lavspant	Spenninger fra 1000 V og nedover.
Leveringsfritak	Et nettselskap med <i>områdekonsesjon</i> har plikt til å tilknytte alle som ønsker det til elektrisitetsnettet. Dersom nettselskapet har gode grunner til å ikke opprettholde forsyningen, kan det imidlertid søkes om fritak fra leveringsplikten. Slike grunner er som oftest at fortsatt forsyning blir uforholdsmessig dyrt i forhold til nytten, f.eks. dersom det kreves betydelige nye investeringer i en nettdel der det ikke er fastboende kunder.

Leveringskvalitet	Den elektriske forsyningens <i>spenningskvalitet</i> og <i>leveringspålitelighet</i> .
Leveringspålitelighet	Et uttrykk for hyppighet og varighet av avbrudd i forsyningen.
LNG	«Liquid Natural Gas», dvs. flytende naturgass. Gassen gjøres flytende ved at den nedkjøles til -162 grader Celsius. Dette forenkler transport og håndtering av gassen, som så gjøres om til gassform igjen i et lavtrykkssystem før den skal forbrukes.
Lokal energiutredning	Utredning av energisystemet i en kommune, inkludert produksjon, distribusjon og forbruk av energi (varme og elektrisitet).
Lokalt nett	Nett med spenning fra 22 kV og nedover, og som fordeler elektrisk kraft frem tilkunder. Også kalt <i>distribusjonsnett</i> eller <i>fordelingsnett</i> .
Luftnett	Elektrisitetsnett opphengt i master.

M

Mikrokraftverk	Kraftverk med installert effekt mellom 0 og 100 kW.
Minikraftverk	Kraftverk med installert effekt mellom 100 og 1000 kW.

N

Nettariffer	Nettleie-satser pr. kundegruppe.
Nettleie	Beløp som belastes kunden for bruk av elektrisitetsnettet.
Nettselskap	Selskap som eier og drifter elektrisitetsnett.
NVE	Norges vassdrags- og energidirektorat (offentlig forvaltning).
Næringslast	Energiuttak hos bedrifter.
Nærvarme	Varmesystem for et avgrenset område, der energiproduksjonen foregår lokalt.

O

Offentlig tjenesteyting	Tjenesteyting i statlig og kommunal regi.
Oljefyring	Varmeproduksjon med olje som brensel.
Områdekonsesjon	Tillatelse for bygging og drift av energisystem innenfor et gitt geografisk område.

P

Plan- og bygningsloven	Lov som regulerer kommunenes planlegging og bruk av områder
Primærnæring	Jordbruk, skogbruk og fiske.
Privat tjenesteyting	Privat virksomhet utenom industri (Varehandel er her tatt med i statistikken).

R

Regionalnett	Nett som knytter sammen distribusjonsnett og sentralnett (Vanligvis 66- og 132 kV).
Reserveforsyning	Mulighet for energiforsyning fra to eller flere sider.

S

Sentralnett	Landsdekkende nett som transporter elektrisk energi over større områder (transporterer også energi over landegrensene). Spenningsnivået ligger vanligvis fra 300 kV og oppover.
Småkraftverk	Kraftverk med installert effekt mellom 1 og 10 MW.
Solenergi	Energi fra sola som nyttiggjøres enten i form av oppvarming eller ved produksjon av elektrisitet vha. <i>solceller</i> .
Spenningskvalitet	Egenskaper ved den elektriske spenningen som må oppfylle gitte kriterier (f.eks. frekvens, maksimums- og minimumsverdi, kurveform, etc).
Spotmarkedet	Marked for omsetning av energi for kortsiktige perioder (typisk på timesbasis).
Spotpris	Markedspris på elektrisk energi på spotmarkedet.
Stasjonær energibruk	Energibruk utenom transport.

T

Tap	Den andelen av energien som blir borte under overføring og transformering.
-----	--

U

Utkoblar kraft	Elektrisk forbruk som nettselskapet kan pålegge utkoblet i tunglastperioder, i henhold til avtale.
----------------	--

V

Vannbåren varme	Distribusjon av varme vha. vann med høy temperatur.
Varmepumpe, jord-til-luft	Varmepumpe som tar varmeenergi fra jorda og overfører dette til innelufta i et bygg.
Varmepumpe, jord-til-vann	Varmepumpe som tar varmeenergi fra jorda og overfører dette til et system for vannbåren varme i et bygg.
Varmepumpe, luft-til-luft	Varmepumpe som tar varmeenergi fra utelufta og overfører dette til innelufta i et bygg.
Varmepumpe, vann-til-luft	Varmepumpe som tar varmeenergi fra vann og overfører dette til innelufta i et bygg.
Varmepumpe, vann-til-vann	Varmepumpe som tar varmeenergi fra vann og overfører et system for vannbåren varme i et bygg.
Vindkraft	Produksjon av elektrisk energi vha. av vindmøller.
Virkningsgrad	Uttrykk for hvor stor andel av den tilgjengelige energien et system er i stand til å nyttiggjøre.
Volt	Måleenhet for elektrisk spenning.

W

Watt	Måleenhet for effekt.
------	-----------------------

Referanser / litteraturliste

1. *Forskrift om energiutredninger*. OED, 2002.12.16 nr 1607.
2. *Miljøstatus i Norge*. <http://www.miljostatus.no/>
3. *Fylkesdelsplan for vannkraftverk*. Nordland Fylkeskommune. <http://www.nfk.no/Artikkel.aspx?Ald=12960&back=1&Mld1=1519>
4. *Fylkesdelsplan for vindkraft*. Nordland Fylkeskommune. <http://www.nfk.no/artikkel.aspx?Mld1=0&Ald=13508&Back=1>
5. KlimaHelgeland. <http://www.klimahelgeland.no/>
6. *Kostnader for produksjon av kraft og varme*. NVE-håndbok 2/2002. ISBN 82-410-0469-9.
7. *Veiledning i samfunnsøkonomiske analyser*. Finansdepartementet, 2000. ISBN 82-91092-24-9.
8. *Samfunnsøkonomisk analyse av energiprojekter*. NVE-håndbok 1/2003.
9. *Energiforbruk utenom elektrisitet i norske kommuner – en gjennomgang av datakvalitet*. SSB, 2004.
10. Graddagstall, Enova. <http://naring.enova.no/sitepageview.aspx?articleID=2224>
11. *Forskrift om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og tariffer*. OED, 1999.03.11 nr 0302.
12. *Forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet*. OED, 2004.11.30 nr 1557.
13. Samlet plan for vassdrag (Stortingsmelding 60, 1991 – 92).
14. *Bioenergiressurser i Norge*. Oppdragsrapport nr. 7/2003. NVE, 2003.
15. *Varmestudien 2003. Grunnlag for utbygging og bruk av varmeenergi i det norske energisystemet*. Enova, 2003.
16. *Norwegian Wind Atlas*. NVE/ENOVA, 2003. Se <http://www.nve.no/vindatlas/>
17. *Beregning av potensial for små kraftverk i Norge*. NVE-rapport 19/2004.
18. *Nye fornybare energikilder*. Norsk forskningsråd/NVE, revidert utgave 2001. ISBN 82-12-01621-8.
19. LOV 1985-06-14 nr 77: Plan- og bygningslov. MD, 1986. Revidert 2009-07-01.
20. Teknisk forskrift i revidert Plan- og bygningslov. <http://www.byggemiljo.no/article.php?articleID=841&categoryID=288>
21. Passivhus. http://www.passiv.no/hva_er_et_passivhus

